

Bildande av Risöarkipelagens naturreservat i Söderköpings kommun

Länsstyrelsen Östergötlands beslut

Länsstyrelsen förklarar det område som framgår av den heldragna svarta linjen på bifogad karta, bilaga 1, som naturreservat. Syfte, skäl, föreskrifter och skötselplan för reservatet redovisas nedan. Beslutet fattas med stöd av 7 kap. § 4 miljöbalken.

Naturreservatets namn ska vara Risöarkipelagen.

Beslutet riktar sig till allmänheten samt var och en, fastighetsägare och innehavare av särskild rätt, vars rättigheter att använda mark- och vattenområden berörs inom reservatsområdet.

Syftet med reservatet

Syftet med Risöarkipelagens naturreservat är att i gynnsamt tillstånd bevara och vårda marina grundområden med höga naturvärden samt omgivande strandområden. Syftet är också att bevara de ingående öarnas naturskogsartade skogar, betespräglade ek- och talldominerade skogar och betade öppna hagmarks- och strandmiljöer med sina typiska arter och växt- och djursamhällen. Syftet är också att säkerställa att naturliga strukturer och funktioner i marina och terrestra ekosystem upprätthålls. Områdets betydelse som rast- och häckningsområde för fåglar samt reproduktions- och uppväxtområde för akvatiska djurarter skall skyddas och om möjligt förstärkas. Livsmiljöer och arter som skyddas i EU:s nätverk för skydd, Natura 2000, skall uppnå eller bibehålla ett gynnsamt tillstånd. Syftet är också att inom ramen för bevarandet av biologisk mångfald och naturmiljöer tillgodose behovet av områden för friluftslivet.

Syftet ska nås genom att naturreservatet undantas från skogsbruk och andra skadliga åtgärder, och utvecklas genom naturliga processer i kombination med naturvårdande skötselåtgärder. De betespräglade skogarna fortsätter hävdas liksom de betespräglade hagmarksmiljöerna och strandängarna. En försiktig frihuggning av ljusgynnade träd kan utföras. Åtgärder för att återställa påverkade områdets hydrologi kan genomföras. Den marina miljön skyddas från ingrepp som riskerar orsaka försämrade förhållanden för områdets växt- och djursamhällen. Fisksamhället förvaltas för att gynna och tillskapa naturliga funktioner i marina näringsvävar där goda rovfiskbestånd har en avgörande roll. Åtgärder vidtas för att underlätta allmänhetens friluftsliv.

Beslut
2025-11-12

Skälen för beslutet enligt 7 kap. 5 § första stycket miljöbalken

Ett skäl för reservatsbeslut är stor utbredning av vegetationsklädda marina grundområden med höga naturvärden i området. Dessa har bland annat stor betydelse för fågellivet och som lek- och uppväxtmiljöer för fisk. Inom området ryms ålgräsängar samt bottnar med annan skyddsvärd vegetation. Skäl för beslut är också öarnas betade ekhagmarker, lundmiljöer och luckiga skogsmarker med gamla träd och död ved inklusive naturskogsavsnitt med gammal barrblandskog. De hävdade markerna och naturskogsavsnitten har tillsammans med den skyddsvärda floran och faunan som hör till dessa naturtyper ett mycket högt naturvärde.

Reservatet ligger i en trakt med ovanligt många naturvärden knutna till ek- och tallmiljöer. Det innebär goda förutsättningar för att en stor andel av de hotade och skyddskrävande arter som lever i dessa naturtyper ska kunna fortleva i landskapet i livskraftiga bestånd. Reservatet ligger även inom riksintresse för naturvård enligt 3 kap. § 6 miljöbalken samt inom riksintresse för rörligt friluftsliv enligt 4 kap. § 2 miljöbalken.

Syftet med beslutet är att åstadkomma ett ändamålsenligt skydd mot åtgärder som skadar områdets prioriterade bevarandevärden.

Föreskrifter

Förutom de föreskrifter som anges nedan gäller också annan lagstiftning i reservatet.

A. Inom reservatet gäller följande inskränkningar i rätten att använda mark- och vattenområden. Inom reservatet är det inte tillåtet att:

1. bedriva täkt, gräva, schakta, spränga, borra, utfylla, plöja eller utföra annan mekanisk markbearbetning på land eller i vattenområde;
2. avverka, gallra, röja, så, plantera, markbereda eller utföra annan skogsbruksåtgärd eller på annat sätt skada eller ta bort levande eller döda träd och buskar;
3. uppföra byggnad, eller annan anläggning, såsom exempelvis mast, torn, väg, ledning i luft, mark, vatten eller på botten;
4. anordna upplag;
5. tillföra växtnäringsämnen eller jordförbättringsmedel, använda kemiska eller biologiska bekämpningsmedel, tillföra kalk eller andra mineralämnen;
6. anlägga fiskodling eller vattenbruk;
7. ändra floran eller faunans sammansättning genom att införa nya arter eller införa individer med främmande genetiskt ursprung för området.

Dessutom är det förbjudet att utan Länsstyrelsens tillstånd:

Beslut
2025-11-12

8. genomföra förändringar av elnätet.

A-föreskrifterna har beslutats med stöd av 7 kap. 5 § andra stycket miljöbalken.

B. För att tillgodose syftet med reservatet förpliktar Länsstyrelsen ägare och innehavare av särskild rätt att tåla att följande åtgärder genomförs inom reservatet:

1. utmärkning av, och information om, reservatet;
2. iordningställande, markering och underhåll av friluftsanläggningar så som vandringsled och informationsskyltar;
3. naturvårdande skötsel av naturmiljöer med betesdrift och slåtter inklusive skogsbeten, hamling, beskärning, vegetationsröjningar, uppsättande och underhåll av stängsel, hydrologisk återställning, friställning av grova eller gamla, hävdpräglade och vidgreniga träd från konkurrerande träd utan naturvärde samt naturvårdsbränning och/eller brandefterliknande åtgärder tidigast år 2040;
4. småskaliga riktade åtgärder för hotade arter kan bli aktuella i delar av området, såsom småskalig markstörning eller holkar;
5. bekämpning av invasiva eller för området främmande arter, samt bedriva skydds jakt i framtiden som kan hota de naturvärden som ska bevaras och som inte jakträttsinnehavare avser utföra;
6. åtgärder för att skydda kultur- eller fornlämning från skada som att ta ner träd som växer i eller hota falla över lämningen;
7. åtgärder i syfte att stärka rovfisksamhället;
8. undersökningar eller uppföljning av växt- och djurliv samt av mark- och vattenförhållanden och uppföljning av förvaltningsåtgärder.

B-föreskrifterna har beslutats med stöd av 7 kap. 6 § miljöbalken.

C. Länsstyrelsen beslutar att utöver vad som annars gäller ska följande föreskrifter om rätten att färdas och vistas inom reservatet gälla. Inom reservatet är det inte tillåtet att:

1. bryta kvistar, fälla eller på annat sätt skada levande eller döda träd och buskar;
2. gräva upp kärlväxter, plocka mossor, lavar eller svampar med undantag av matsvamp;
3. förstöra eller skada fast naturföremål eller ytbildning genom att borra, gräva, rista, hacka eller måla;
4. tälta mer än 2 dygn inom samma område;
5. förtöja båt i mer än 2 dygn inom samma område;

Beslut
2025-11-12

6. göra upp eld annat än på anvisad plats.

Dessutom är det förbjudet att utan Länsstyrelsens tillstånd:

7. bedriva lägerverksamhet för fler än 20 personer;
8. utföra undersökning eller enstaka studie som kan leda till skada eller annan negativ påverkan på växt- eller djurlivet;

C-föreskrifterna har beslutats med stöd av 7 kap. 30 § miljöbalken och 22 § första stycket förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m.

Undantag från föreskrifterna

Ovanstående föreskrifter under A och C utgör inte hinder för förvaltaren, eller den som förvaltaren utser, att utföra de åtgärder som krävs för reservatets vård, skötsel samt uppföljning av naturvärden och som framgår av föreskrifter under B.

Föreskrifterna ska inte heller utgöra hinder för konventionellt brukande av åkermark (inklusive plöjning, gödsling m.m.) med vallodling eller gröda (karta i bilaga 1) och föreskrifterna ska inte heller utgöra hinder för betesdrift med tillhörande åtgärder så som slyröjning, betesputsning och stängsling. Slyröjning och grenkapning får ske vid åkerkant samt, efter avstämning med förvaltare, även nedtagning enskilda träd vid åkerkant som kan utgöra ett problem för åkerbrukandet. Föreskrifterna ska inte heller utgöra hinder för anläggande av en körväg för jordbrukets ändamål för tillgänglighet till Norrängen (N på beslutskartan), som ersätter den befintliga över strandängen efter avstämning med markägare och förvaltare. Föreskrifterna ska inte heller utgöra hinder för restaurering av äldre källa till motsvarande ursprunglig omfattning (karta i bilaga 1).

Föreskrifterna ska inte heller utgöra ett hinder för att träd som riskerar att falla från naturreservatet på objekt så som ledning, byggnad, tomt, kulturlämning, anläggning eller anordning, får efter avstämning med förvaltaren fällas och placeras inom naturreservatet. Träd som har fallit ut på åker, väg eller annan mark som brukas/nyttjas får kapas och läggas tillbaka där det föll ifrån.

Föreskrifterna under C ska inte utgöra hinder för att samla enstaka individer ryggradslösa djur eller enstaka exemplar av kryptogamer för artbestämning. Föreskrifterna under C ska inte heller hindra användning av medhavd grill.

Föreskrifterna ska inte heller utgöra hinder för uppförande och underhåll av upp till 10 jaktorn av sedvanligt slag. Den exakta placeringen av torn med etablering av eventuella siktgator bestäms i avstämning med reservatsförvaltaren för att inte känslig vegetation eller fauna ska komma till skada. Siktgator får underhållsröjas från igenväxning av träd och buskar med stammar och grenar mellan 0 och 10 centimeter i diameter.

Beslut

2025-11-12

Föreskrifterna ska inte heller utgöra hinder för skötsel av befintliga (2025) anläggningar mm. enligt servitut och avtal så som;

- Drift, underhåll och reparation av befintliga luftledningar med ledningsgator efter avstämning med förvaltaren. Även i anslutning till ledningsgatorna kan toppning och beskärning av träd genomföras, samt nyttjande av motordrivna maskiner i, till och från ledningsstråket, och tillfällig parkering av fordon. Vid alla tillfällen utom under akut pågående driftstörning sker avstämning med Länsstyrelsens reservatsförvaltare för att gemensamt finna bäst framkomliga väg. Vid akuta åtgärder sker avstämning i efterhand.
- Skötsel och underhåll av anläggningar enligt servitut eller för Sjöfartsverkets drift och underhåll av sjösäkerhetsanordningar inklusive siktröjningar för dessa. Föreskrifterna ska inte heller hindra nyanläggning av för sjösäkerheten nödvändiga sjösäkerhetsanordningar.
- Officialservitut 05-STA-915.2, 915.3, 915.4 (Risö 1:5, brygga, sjöbod och gångväg; Bilaga 3), Officialservitut i akt 05-STA-827 (Risö 1:2, rätt taga vatten, gångväg), Officialservitut 05-STA-914.1 (Risö 1:4, vattentäkt, väg, brygga), Officialservitut 0582-13/30.1 (Risö 1:6, båtplats).
- Befintliga bryggor och anordningar som är uppförda i enlighet med strandskyddets bestämmelser får underhållas i enlighet med annan gällande lagstiftning för att upprätthålla sin befintliga funktion.

Upplysning om andra gällande bestämmelser

Länsstyrelsen vill påminna om att även andra lagar, förordningar och föreskrifter än naturreservatsföreskrifterna gäller för området, bland annat kulturmiljölagen (1988:950), terrängkörningslagen (1975:1313) och terrängkörningsförordningen (1978:594) med vissa förbud mot körning i terräng, fiskelagen (1993:787) och Havs- och vattenmyndighetens författningssamling. Delar av området utgör strandskyddsområde och strandskyddsbestämmelser gäller enligt 7 kap. miljöbalken. Bryggor och byggnader uppförda efter 1975 kräver dispens från strandskyddsbestämmelser. Vattenuttag utgör en vattenverksamhet enligt 11 kap. 2 § MB och kan kräva tillstånd. Enligt fridlysningsbestämmelserna är alla vilda fåglar och däggdjur samt deras ägg, ungar och bon fredade enligt jaktlagen (1987:259). Vissa svamp-, växt och djurarter är fridlysta enligt 8 kap miljöbalken och artskyddsförordningen. Enligt 7 kap 1 § miljöbalken ska var och en som utnyttjar allemansrätten eller annars vistas i naturen visa hänsyn och varsamhet i sitt umgänge med den. Samråd enligt 12 kap. 6 § MB kan komma att krävas för verksamheter som inte är begränsade i föreskrifterna.

Beslut
2025-11-12

Skötselplan

Med stöd av 3 § förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. fastställer Länsstyrelsen de mål och riktlinjer som framgår av den till beslutet hörande skötselplanen, bilaga 4.

Förvaltare för naturreservatet ska vara Länsstyrelsen Östergötland.

Lämplig användning av markområde

Enligt 1 kap. 1 § miljöbalken ska värdefulla natur- och kulturmiljöer skyddas och vårdas och den biologiska mångfalden bevaras.

Länsstyrelsen bedömer att bildandet av Risöarkipelagens naturreservat är förenligt med en, från allmän synpunkt, lämplig användning av markområdet och med gällande kommunal översiktsplan.

Intresseprövning

Länsstyrelsen har i enlighet med 7 kap. 25 § miljöbalken prövat och funnit att bildandet av Risöarkipelagens naturreservat inte går längre i inskränkning av enskilds rätt att använda mark och vatten, än vad som krävs för att syftet med skyddet ska tillgodoses.

Konsekvensutredning av påverkan av beslutet på allemansrätten

Länsstyrelsen ska enligt förordning (2007:1244) om konsekvensutredning vid regelgivning, i den omfattning det behövs göra en konsekvensutredning av hur allemansrätten påverkas genom beslutet om naturreservat. Länsstyrelsen gör bedömningen att allemansrätten inte väsentligt påverkas av beslutet.

Agenda 2030, miljökvalitetsmål och ekosystemtjänster

Bildandet av Risöarkipelagens naturreservat är en del av uppfyllandet av miljökvalitetsmålen Levande skogar, Ett rikt odlingslandskap, Hav i balans och levande kust och skärgård samt Ett rikt växt- och djurliv om vilket Sveriges riksdag och regering beslutat. Det är också en del av uppfyllandet av FN:s konvention om biologisk mångfald och de globala hållbarhetsmålen, Agenda 2030 och då särskilt mål nummer 15, Ekosystem och biologisk mångfald och 14, Hav och marina resurser.

Länsstyrelsen bedömer att Risöarkipelagens naturreservat bidrar med flera olika ekosystemtjänster tack vare bevarande av biologisk mångfald och varierande miljöer som är basen för många andra ekosystemtjänster. Skogsmiljöerna fungerar som livsmiljö men även som en form av klimatanläggning och reningsverk. De olika livsmiljöerna fyller funktioner som lek- bo-, skydds- och rastplatser. Bevarandet av en variation av livsmiljöer och en hög biologisk

Beslut
2025-11-12

mångfald bidrar till ett landskap som är generellt bättre rustat för klimatförändringar.

Ärendets handläggning

Dokumentation

En del av de mycket höga naturvärdena på ögruppen dokumenterades vid Skogsstyrelsens inventering av nyckelbiotoper på fastigheten Risö 1:1 under 2002 och 2003. Ögruppen inventerades även av Länsstyrelsen under 2022 och 2023 då naturvärden på både land- och i vattenområden kartlades.

Reservatsbildning

Området avgränsades och värderades i samråd med berörd markägare. Den 16 maj 2025 slöts ett avtal om intrångsersättning med markägaren för det intrång som reservatsföreskrifterna kommer att innebära.

Remiss och remissvar

Länsstyrelsen har remitterat förslag till beslut till markägare, övriga berörda sakägare, Sveriges geologiska undersökning, Jordbruksverket, Sjöfartsverket, Skogsstyrelsen, Söderköpings kommun, Naturskyddsföreningen i Östergötland, Entomologiska föreningen Östergötland, Föreningen Östergötlands Flora, Naturskyddsföreningen Söderköping och Söderköpings orienteringsklubb.

Länsstyrelsen har fått svar från Sjöfartsverket, Skogsstyrelsen, Sveriges geologiska undersökning, E.ON Energidistribution AB, Vattenfall Eldistribution AB, Tomas Claesson, Christoffer Danielsson, Ann-Charlotte Nord och BirdLife Östergötland. Sveriges geologiska undersökning och Ann-Charlotte Nord meddelar att de avstår från att yttra sig.

Sjöfartsverket noterar att länsstyrelsen i förslaget tagit hänsyn till Sjöfartsverkets farledshållning och har inget att erinra mot förslaget. Skogsstyrelsen ställer sig positiv till att om området skyddas långsiktigt, tillstyrker beslut och skötselplan enligt förslaget samt meddelar att bevarandet av skogsbeten i området är särskilt positivt samt att området idag har ringa betydelse för virkesproduktion. Vattenfall Eldistribution AB meddelar att de inte har några ledningar i området och inget att erinra. Tomas Claesson, Christoffer Danielsson och BirdLife Östergötland har synpunkter som utvecklas i följande avsnitt.

Bemötande av särskilda synpunkter i inkomna remissvar

E.ON Energidistribution AB framför sammanfattningsvis att det inom det föreslagna naturreservatsområdet finns lokalt elnät med låg- och mellanspanningsluftledningar och att skogligt underhåll som röjning och fällning av farliga kantträd behöver göras av ledningsgata på 8 meter för 10 kV ledning och 4-6 m för 0,4 kV ledning. Ifall skogsgatan eller övriga ledningar inte

Beslut
2025-11-12

undantas från naturreservatsområdet tillstyrker E.ON förslag till beslut under förutsättning att nedanstående yrkanden om ändringar i föreskrifter införs, i annat fall motsätter sig E.ON förslaget till beslut. Till yttrandet har även bifogats en instruktion för arbete under och bredvid kraftledningar där det gäller särskilda bestämmelser och både Elsäkerhetsverket starkströmsföreskrifter och Arbetsmiljöverkets föreskrifter måste iakttas.

E.ON yrkar på att det i undantagen från föreskrifter ska framgå:

- Normalt underhåll omfattas av akut och skogligt underhåll.
- Tillåter motordrivna maskiner i, till och från ledningsstråket, även innefattande parkering av fordon.
- Akuta åtgärder får ske men att samråd/meddelande till Länsstyrelsen kan ske i efterhand.
- Att förändring av elnätet får tillståndsprövas.
- Toppning och beskärning utanför skogsgatan inte ska vara dispenspliktigt.
- Att dispensförfarandet helt utgår för befintliga anläggningar.
- Det dispens ska meddelas om träd som är farliga för elledning växt upp och behöver tas ned.
- Drönare är tillåtet vid ledning vid besiktning.

Länsstyrelsen instämmer i yttrandet från E.ON Energidistribution AB vad gäller att förändringar i elnätet bör kunna tillståndsprövas och har därmed lagt till föreskriften A8 för att möjliggöra förändringar av elnätet efter tillståndsprövning. Komplettering i undantaget som rör drift, underhåll och reparation av befintliga luftledningar med ledningsgator har gjorts för att innefatta nyttjande av motordrivna maskiner, parkering av fordon, toppning och beskärning utanför skogsgatan samt att avstämning med Länsstyrelsen kan ske i efterhand vid akuta åtgärder. Vad gäller yrkandet om att dispens ska meddelas om träd som är farliga för elledning växt upp och behöver tas ned bedömer Länsstyrelsen att åtgärden redan omfattas av det befintliga undantaget. Användande av drönare är inte förbjudet i föreskrifterna och motiverar därför inget ytterligare undantag. Länsstyrelsens uppfattning är att normalt planerat underhåll inte är att likställa med akuta åtgärder varför undantagets formulering ska kvarstå som rör att avstämning ska ske med Länsstyrelsens reservatsförvaltare inför sådana åtgärder. Genom en ömsesidig dialog kring planerade åtgärder skapas förutsättningar för anpassningar som kan vara nödvändiga för att minska risken för skador på naturreservatets prioriterade bevarandevärden. Vad gäller yrkandet att dispensförfarandet helt ska utgå för befintliga anläggningar med hänvisning till att underhållsåtgärder behöver kunna ske ser inte Länsstyrelsen det vara motiverat att införa en sådan skrivelse då underhållsåtgärder redan omfattas av befintligt undantag.

Beslut
2025-11-12

Tomas Claesson önskar att deras officialservitut ska noteras tydligt i undantagen från föreskrifterna. Detta har förtydligats i undantagen och en karta har också bifogats beslutet (bilaga 3). Platsen har också markerat på karta i skötselplanen.

Christopher Danielsson önskar att en ny sträckning av färdvägen på den betade strandängen mellan åkrarna Norrängen och Norrtäppan anläggs, söder om den befintliga i brynet mot skogen. Syftet är att undvika risk för sönderkörning med tyngre maskiner och säkerställa framkomlighet till djur och åker. Länsstyrelsen har stämt av frågan med markägaren och gör ett undantag i föreskrifterna så att möjlighet finns att anlägga körväg för åtkomst till Norrängen (N på beslutskartan) för jordbrukets behov i lämpligt läge, vilket får diskuteras mellan brukare, markägare och reservatets förvaltare efter att reservatet bildats. Danielsson påpekar också att nya staket behövs samt att fler vinterplatser för djurhållningen behövs, företrädesvis utanför Risö, alternativt på ön. Detta för att säkerställa beteshävd enligt skötselplanen. Enligt undantag i föreskrifterna får stängsel för djurhållningen uppföras. Om djurstall ska uppföras inom reservatets avgränsning behövs dock dispens från dessa. Detaljer om stängsling och uppförande och finansiering av djurstall är en fråga för reservatets förvaltare, markägare och brukare, och kan hanteras efter att reservatet har bildats.

BirdLife Östergötland är positiva till bildandet av reservatet och skötselplanen, men har också några synpunkter på justeringar och tillägg. Förutom uppsättning av holkar, som anges i skötselplanen, anser föreningen att detta bör kompletteras med aktivt bevarande av äldre grova tallar lämpliga för havsörns- och fiskgjusebon. Länsstyrelsen har utformat skötselplanen så att grova naturvårdsträd, vilka också är lämpliga som rovfågelboplatser, bevaras, men förtydligar i målbildsbeskrivningen för skötselområden med äldre skog att detta också är ett mål. Föreningen önskar också en kompletterande inventering av fågellivet under kommande häckningsperiod. Länsstyrelsen instämmer i att området med stor sannolikhet hyser fler intressanta arter, men har ingen möjlighet för närvarande att göra ytterligare inventeringsinsatser. Länsstyrelsen välkomnar besökare av reservatet att rapportera fynd i Artportalen för att öka kunskapen om områdets fauna och flora. De ostliga delarna av reservatet ingår i en årlig miljöövervakning av kustfåglar som görs i maj. BirdLife Östergötland påpekar också att promenadstigar, rastplatser med mera bör placeras så att hänsyn till häckplatser tas. Länsstyrelsen lägger till en erinran om detta i skötselplanens avsnitt om anordningar för friluftsliv. Föreningen anser också att jakten bör ha viss reglering och bör anpassas särskilt i naturreservat, framför allt att jakt på fåglar inte bör tillåtas i reservatet. Enligt Naturvårdsverkets riktlinjer så bör jakt i naturreservat endast regleras om det behövs för att uppnå reservatets syfte. Fågellivet ingår i reservatets syfte men Länsstyrelsen har i nuläget bedömt att ingen reglering är nödvändig för att uppnå syftet, med tanke på de allmänna jakttider som gäller enligt jaktförordningen (1987:905) och att området bedöms hysa måttligt antal rastande sjöfåglar under dessa tider.

Övrigt

Natura 2000

Livsmiljöer och arter som är utpekade enligt Natura 2000 ska uppnå eller bevara ett gynnsamt tillstånd. Detta innebär att verksamheter eller åtgärder som kan orsaka betydande påverkan på områdets livsmiljöer, och/eller störa arter i området, kräver tillstånd enligt 7 kap. 28a § första stycket miljöbalken.

Verksamheter som är direkt förenliga med områdets förvaltning och skötsel kräver ej tillstånd (7 kap. 28a §, andra stycket miljöbalken). Åtgärder enligt fastställd skötselplan kan dock kräva tillstånd.

Om verksamheten eller åtgärden kräver en tillståndsprövning ska en specifik miljöbedömning göras. Detta innebär att tillståndsprövningen ska föregås av ett avgränsningssamråd, samt att en miljökonsekvensbeskrivning (MKB) bifogas ansökan om tillstånd (6 kap. 28 § miljöbalken). MKB:n ska belysa hur områdets utpekade livsmiljöer och arter påverkas.

Hur man överklagar

Detta beslut kan överklagas hos regeringen, se bilaga 5. Sakägare anses ha fått del av beslutet den dag kungörelse om beslutet var införd i ortstidning.

Beslutet gäller från den dag det vunnit laga kraft utom föreskrifter meddelade med stöd av 7 kap. 30 § miljöbalken, avdelning C, vilka gäller omedelbart.

De som medverkat i beslutet

Beslutet har fattats av landshövdingen Gunilla Svantorp med naturvårdshandläggaren Olle Jonsson som föredragande. I den slutliga handläggningen har också enhetschefen Marina Verbova, enhetschefen Niclas Bäckman, samhällsplaneraren Jacob Edvadsson, handläggaren för jordbruksstöd Anna Sandell, länsjuristen Martina Wilgert och antikvarien Malin Svarvar medverkat.

Detta beslut har bekräftats digitalt och saknar därför namnunderskrift.

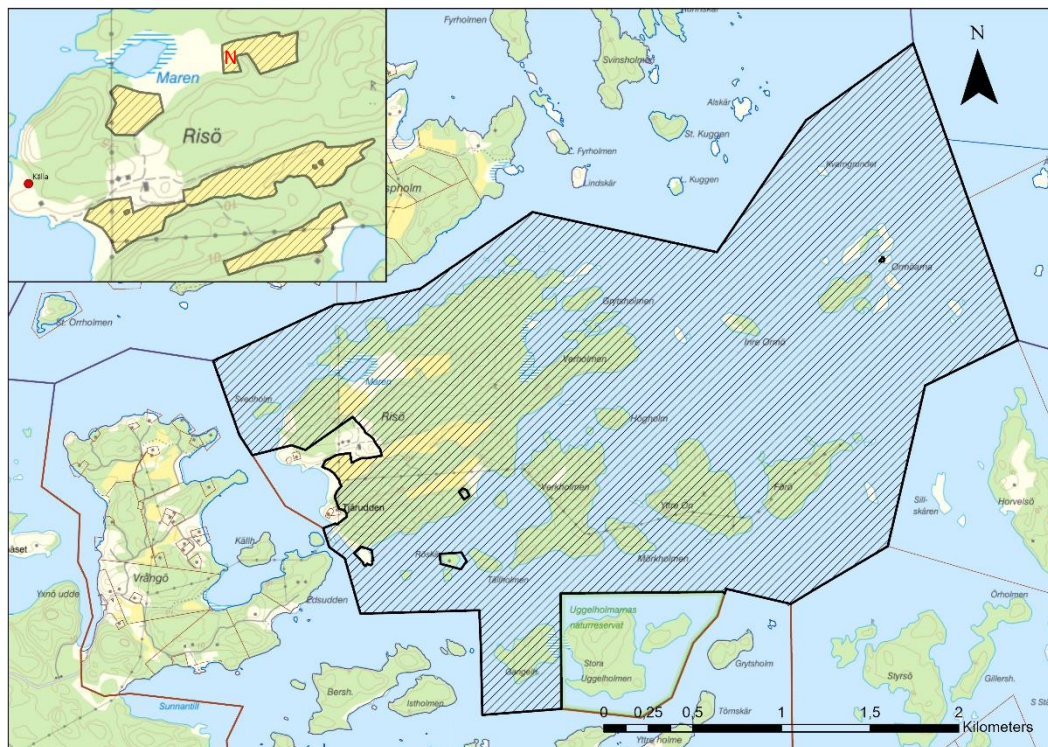
Så här hanterar vi dina personuppgifter

Information om hur vi hanterar dessa hittar du på www.lansstyrelsen.se/dataskydd.

Bilagor

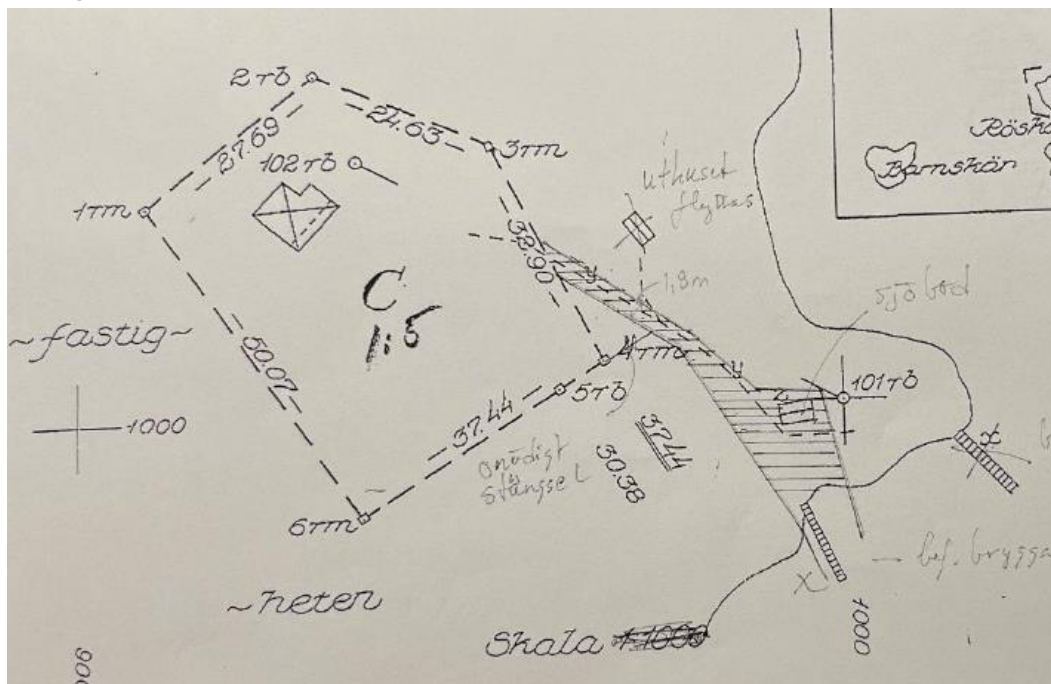
1. Beslutskarta
2. Sändlista
3. Karta till servitut
4. Skötselplan
5. Hur man överklagar

Bilaga 1. Beslutskarta

Beslutskarta tillhörande beslut om Risöarkipelagens naturreservat, NVR-id 2065084. Naturreservatet är visas med snedstreckad yta avgränsad av heldragen svart linje. På den infällda kartan uppe till vänster visas åkermark med gul snedstreckad yta, samt äldre källa med röd punkt. En körväg till åkermarken markerad med N på kartan för jordbrukets ändamål kan komma att anläggas för att undvika körskador på den öppna strandängen som nyttjas idag. © Lantmäteriet geodatasamverkan, © Naturvårdsverket.

Bilaga 3.

Karta från förrättning 2003-07-23 Akt 0582-03/19, tillhörande servitut som gäller gångväg, sjöbod och brygga (05-STA-915.2, 915.3, 915.4). Platsen visas översiktligt i Bilaga 4, Figur 9a).

Skötselplan för Risöarkipelagens naturreservat

- Meddelande: Skötselplanen gäller utan tidsbegränsning. En översyn bör göras senast inom 10 år för att bedöma behovet av revidering. Skötselplanen har upprättats av Länsstyrelsen 2025. Planförfattare har varit Olle Jonsson och Eva Siljeholm.
- Referens: Länsstyrelsen Östergötland, Naturskyddsenheten, Skötselplan för Risöarkipelagens naturreservat.
- Kontakt: Enheten för skötsel av skyddad natur, Länsstyrelsen Östergötland
- Webbplats: www.lansstyrelsen.se/ostergotland
- Fotografier: Jonas Edlund, Olle Jonsson, Eva Siljeholm och Marika Sjödin. Omslaget visar nordvästra Risö.
- Kartmaterial: © Lantmäteriet
- © Länsstyrelsen Östergötland

Innehåll

SKÖTSELPLAN FÖR RISÖARKIPELAGENS NATURRESERVAT	1
Allmän beskrivning.....	4
Administrativa data om naturreservatet	4
Syfte, föreskrifter och skäl för beslut.....	6
Beskrivning av reservatet.....	6
Översiktlig beskrivning.....	6
Historisk och nuvarande vatten- och markanvändning.....	8
Kultuhistoriska lämningar	10
Områdets bevarandevärden	11
Natura 2000.....	18
Källuppgifter.....	19
Plandel	20
Syfte med naturreservatet.....	20
Disposition och skötsel	20
Skötselområden	22
Sammanfattning och prioritering av planerade skötselåtgärder	49
Jakt	49
Utmärkning av reservatets gräns.....	50
Tillsyn.....	50
Dokumentation och uppföljning	50
Inventeringar	50
Uppföljning	50
Finansiering av naturvårdsförvaltningen	50

Allmän beskrivning

Administrativa data om naturreservatet

Reservatets namn	Risöarkipelagens naturreservat	
NVR-id	2065842	
Beslutsdatum	2025-11-12	
Län	Östergötland	
Kommun	Söderköping	
Areal	Total areal:	817,8 hektar
	Land:	235,5 hektar
	Vatten:	584,3 hektar
	Produktiv skog:	140,4 hektar
Natura 2000-naturtyper	1150 Laguner	1,6 hektar
*) = Prioriterad art eller naturtyp i EU:s Natura 2000-bevarandearbete	1620 Skär i Östersjön	2,3 hektar
	1630 Strandängar vid Östersjön	7,4 hektar
	9010 *Taiga	52 hektar
	9020 Nordlig ädellövskog	2,9 hektar
	9070 Trädklädd betesmark	99 hektar
	9080 Lövsumpskog	6,3 hektar
	9180 Ädellövskogsbranter	1,2 hektar
Prioriterade bevarandevärden		
Naturtyper:	Gammal betad skog, grunda vegetationsklädda bottnar, ädellövlund och triviallövskog, naturskog, havsstrandäng	
Arter/grupper:	Mossflora, lavflora, svampflora, kärlväxt- och algflora, insektsfauna	
Strukturer/funktioner:	Död ved, gamla löv- och barrträd, basisk jordart, extensivt bete, trädkontinuitet, flader och glon (vårvarmt vatten), strukturskapande undervattensängar	
Kulturmiljöer:	Röse, stensättningar, odlingsrösen, stenmurar, hamlade träd.	
Friluftsliv:	Strövämlig luckig gammal skog och lund, badklippor, naturhamnar, dass och sopmaja	
Övrigt	Ingår i riksintresseområden: 3 kap. 6§ MB (Naturvård; Friluftsliv); 4 kap. 2§ MB (Turism och rörligt friluftsliv); 4 kap. 3§ MB (Obruten kust)	
Fastigheter	Risö 1:1 (privatägd)	
Förvaltare	Länsstyrelsen Östergötland	

Lägesbeskrivning	Risöarkipelagens naturreservat är beläget i Sank Anna skärgård sydvästra delen av Aspöjafjärden mellan Vikbolandet och Norra Finnö, drygt nio kilometer norr om Tyrislöt (Figur 1)
Vägbeskrivning	Öarna inom reservatet kan bara nås med egen båt

Figur 1. Mellan Vikbolandet och Norra Finnö i Sank Anna skärgård ligger Risöarkipelagens naturreservat, markerat med blå linje. Området är på drygt 800 hektar och ligger knappt en mil norr om Tyrislöt och fem mil sydsydost om Norrköping.

Syfte, föreskrifter och skäl för beslut

Syfte, föreskrifter och skäl för beslut ingår i beslutet om naturreservatet. Syftet finns även nedan i skötselplanens Plandel.

Beskrivning av reservatet

Översiktlig beskrivning

Risöarkipelagens naturreservat består av ett 20-tal öar av varierande storlek samt ett stort antal mindre skär. Den största ön, Risö, har fått ge namn åt reservatet och här ligger ett skärgårdshemman omgärdat av strandängar, åkrar och betade skogar. Naturen på öarna är variationsrik med mycket höga naturvärden. Här finns bland annat betade gamla tallskogar, ädellövskogar, lövlundar och havsstrandängar. Miljöer som hyser ett stort antal känsliga och rödlistade arter. Skogen är överlag gammal och det finns en hel del död ved. Inom reservatet finns också höga marina naturvärden med artrika grundområden. Här finns utbredda ängar av ålgräs och laguner med kransalger. Risöarkipelagen ligger i Sankt Anna Skärgård mellan Vikbolandet i norr och Norra Finnö i söder.

Topografin är varierad med höjdryggar där urberget går i dagen. Däremellan ligger dalgångar med större jorddjup och här finns åkrar, ekhagmarker och lövlundar, men också fuktigare svackor med sumpskog. Höjdryggarna har oftast en nordostlig – sydvästlig orientering, vilket syns bäst på huvudön Risö. Jordartkarta visas i figur 2.

Risö karaktäriseras av gammal betad barrskog med ett bitvis stort inslag av lövträd. På hållmarkerna står gamla tallar, många med en ålder uppemot 200 år med grov pansarbark och platta kronor. Död ved förekommer frekvent både av stående och liggande träd. Även om tallen dominerar stort finns det gott om triviallövskog och lövträdsinblandning bland barrträden. Även ädellövträd framför allt av ek förekommer rikligt både i lundar och hagmark, men också inblandade i barr- eller lövskog.

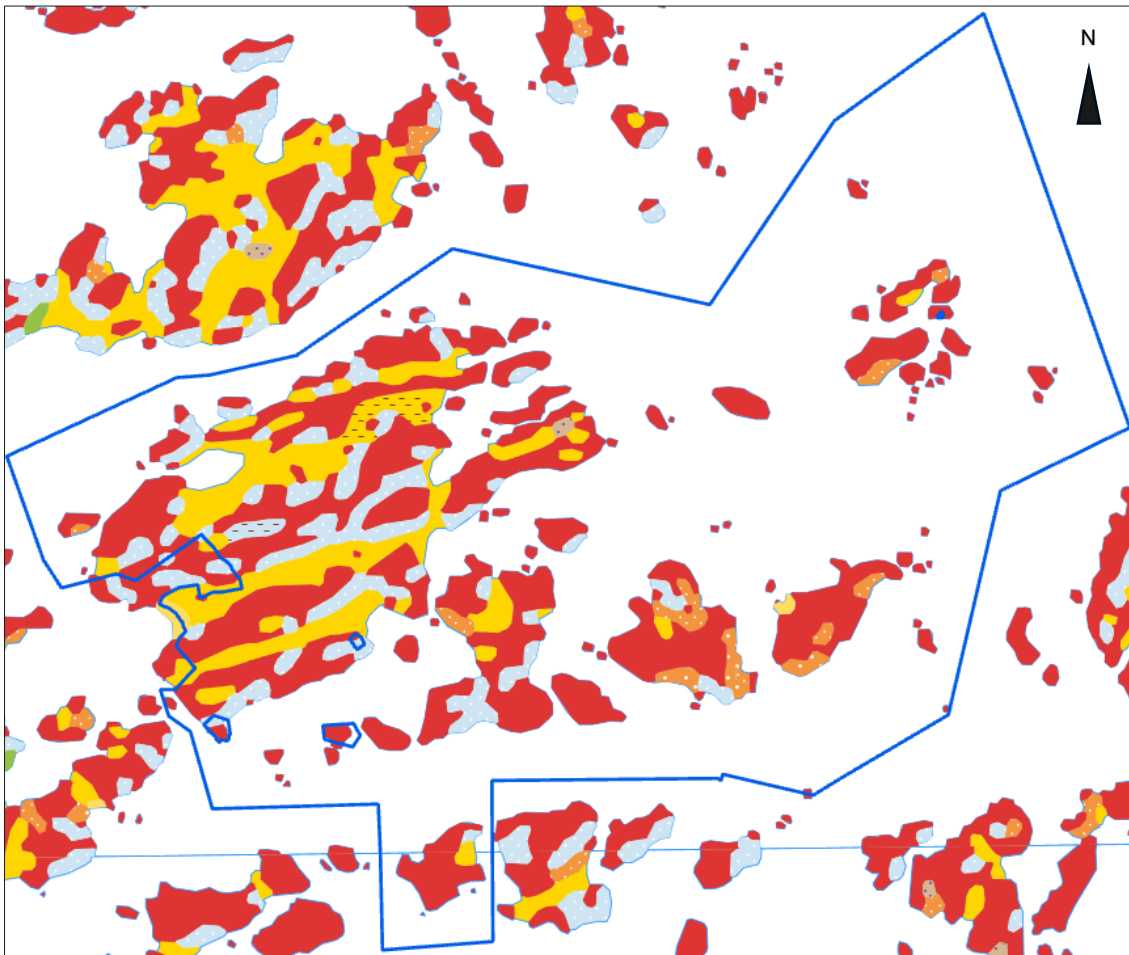
Särskilt de mindre öarna uppvisar en karaktäristisk skärgårdsnatur med grova tallar, snedvuxna mot havet, formade av hårda vindar. Det finns också vidgreniga träd med grova grenar långt ner på stammen. Ett tecken på att de vuxit i ett halvöppet hävdat landskap. I gläntor och mellan de små höjderna växer tandrot, buskstjärnblomma och andra lundväxter. Flera av växterna som till exempel Adam och Eva som förekommer på flera olika platser visar att här finns en viss kalkpåverkan.

Det är inte bara öarna som har ett mycket högt naturvärde utan även den marina miljön är väl skyddsvärd. Här finns grundområden med så kallade flader och glon, nästan avsnörpta från havet, med inneslutet vårvarmt vatten och riklig undervattensvegetation, så viktiga miljöer för varmvattenlekande fisk som gädda, och för ryggradslösa djur och fågel. Gloet Maren på nordvästra Risö är värd att

nämna. Här förekommer bland annat kransalger som rödsträfsse och den rödlistade raggsträfsen (NT). Även den skyddsvärda marina kärleväxten ålgräs växer inom reservatet. De största ålgräsängarna finns kring Ormöarna och norr om Karlsklump i reservatets nordöstra del.

Risöarkipelagens naturreservat är inte bara värdefull för djur och växter utan också för det rörliga friluftslivet. På nordöstra Risö ligger en välkänd naturhamn med ett stort antal väl skyddade anöringsplatser. Den sträcker sig från Håmståndsudden i norr och söderut kring Grytsholmen, Verkholmsskären, och ner till norra Verksholmen. På Östanlekssklubben finns dass och sopmaja.

Även ögruppen Ormöarna i reservatets nordöstra del är en välkänd och välbesökt naturhamn med många olika anöringsplatser för både motor- och segelbåtar. Även här finns dass och sopmaja.

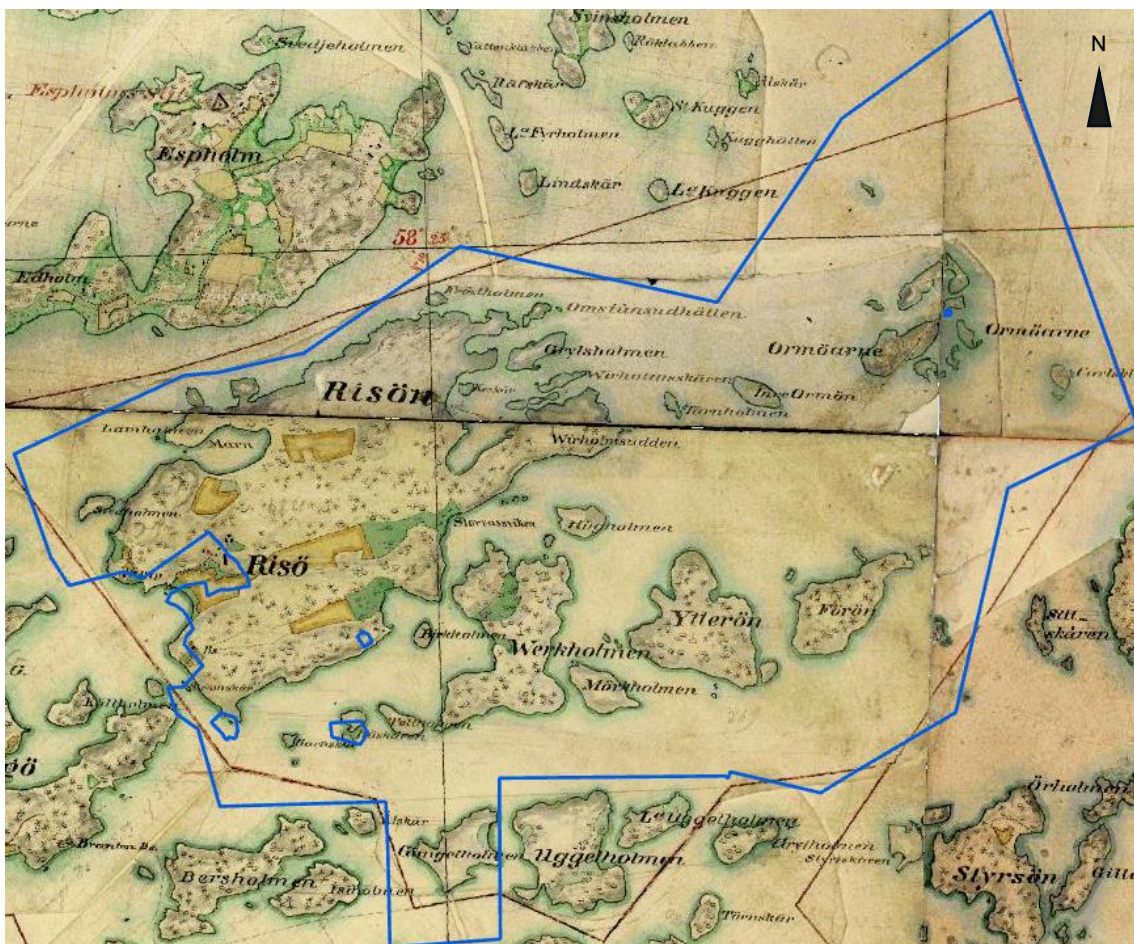

Figur 2. Jordartskarta. Över stora delar av reservatet förkommer urberg (röd). Glacial lera (gul) förekommer i svackor och dalsänkor. Sandig morän (ljusblå) är också vanligt förekommenade utom i de yttre delarna av reservatet. Postglacial sand (beigebrun, vitprickig) förekommer i sydöstra delarna av området. Kärrtorv (gråbrun, blåprickig) anges från ett litet område på Risö längst i sydost). Tunn torvöverlagring anges med svarstreckad yta.

Reservatet ingår i riksintresseområden för Naturvård och Friluftsliv enligt 3 kap. 6 § Miljöbalken, för Turism och rörligt friluftsliv enligt 4 kap. 2 § MB och för Obruten kust enligt 4 kap. 3 § MB. Naturreservatet bidrar till att bevara dessa riksintressens värden.

Historisk och nuvarande vatten- och markanvändning

Området var bebott redan under 1500-talet. En skärgårdsbonde fanns 1537 på Risö, troligen verksam även som lots. Hemmanet på Risö fungerade åtminstone under slutet av 1500- och början av 1600-talet som lotshemman. I början av 1900-talet fanns flera hushåll på ön (Källa: Sveriges öar, 3:e upplagan 2013, Anders Källgård s. 260). Öarna har en lång historia som betesmarker. Bete pågår fortfarande över stora områden på Risö och Verkholmen, framförallt som skogbeten men också i öppna betesmarker och på strandängar. Fortsatt brukande med beteshävd i området är en förutsättning för att bevara odlingslandskapsnaturvärdena i reservatet och sker idag bland annat med hjälp av EU:s miljöersättningar. Med så

Figur 3. Häradsekonomiska kartan från cirka år 1868–77. Observera att kartan är något förskjuten i förhållande till inritningen av reservatet. Gröna områden är slåtterängar, gula är åkrar och vita är utmark. Ringar är marker dominerade av lövträd och stjärnor är dominerade av barrträd.

stora arealer beten och åkermark med goda förutsättningar för foderproduktion är reservatet av stor betydelse för bevarande av skärgårdens odlingslandskap.

På Häradsekonomiska kartan från cirka år 1868–77 (figur 3) framgår att åkrarna på Risö hade ungefär samma utbredning som de har idag, men att åker tagits upp på Verkholmen (jfr Figur 9; Figur 4). Östra delen av dagens Sörängen samt lundmiljön österut var dock en slätteräng som sträckte sig ända ner till viken Stora Vassa. Likaså var östra delen av åkern norr om Birkudden slättermark och även den sträckte sig österut ända till strandlinjen. På ön Verkholmen var den idag öppna betesmarken centralt på ön en slätteräng med en då något större utbredning.

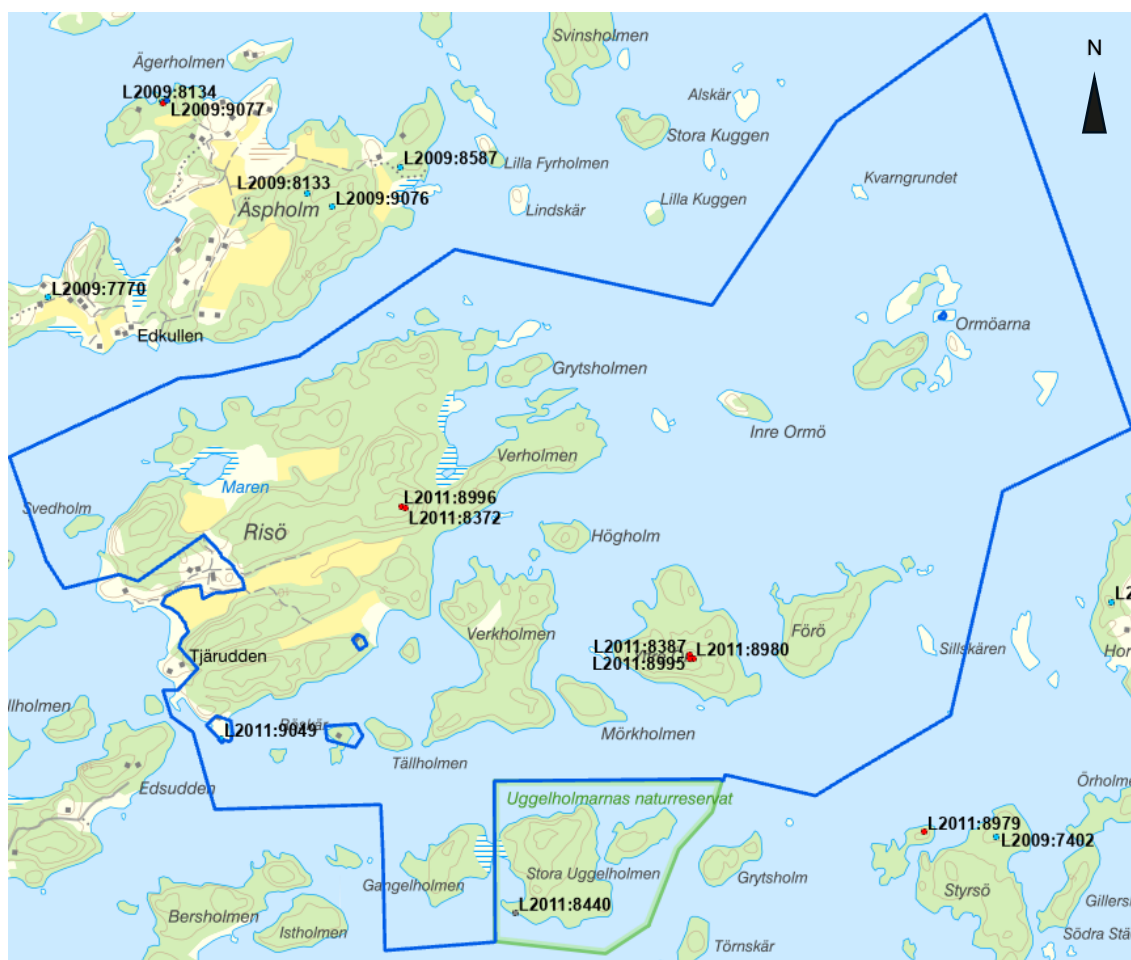
Figur 4. Den ekonomiska kartan från slutet av 1940-talet som har ett flygfotografi i bakgrunden.

Under gården Risö finns två lägenheter markerade på den Häradsekonomiska kartan. Risudden, som utgjordes av ett båtsmanstorp, samt backstugan Tjärudden. Kring båda fanns små slätterängar och åkrar. Risudden och Tjärudden är avstyckade och fortsatt bebyggda. Idag finns även avstyckad bebyggelse vid Birkudden samt söder om Lilla Strömskär.

Troligen har bete bedrivits över större delen av Risö utanför åkrarna och de tidigare slätterängarna. Idag syns spår av lång beteshävd och av ett halvöppet till öppet landskap genom förekomsten av flera hävdgynnade arter samt gamla grova vidgreniga träd av framför allt ek och tall. Till det biologiska kulturarvet hör gamla hamlade träd. På sydvästra Risö har lind och lönn men även ask och ek hamlats. På Gangelholmen står en gammal ståtlig hamlad lind. Odlingsrösen förekommer bland annat på Gangelholmen.

Kulturhistoriska lämningar

Det finns ett antal fornlämningar och en övrig kulturhistorisk lämning inom Risöarkipelagens naturreservat (figur 5). På huvudön Risö, knappt 200 meter norr om Sörängens östra spets, ligger på en bergsplatå två fornlämningar. Ett röse

Figur 5. Registrerade forn- och kulturlämningar i Risöarkipelagens naturreservat.

(L2011:8996), cirka fem meter i diameter och cirka 0,5 meter högt, bestående av 0,25-0,5 meter stora kantiga stenar. I södra kanten av röset finns antydningar till en i skift lagd kallmur. En stensättning (L2011:8372) är belägen fyra meter öster om röset. Stensättningen är cirka 2,5x2,5 meter stor och 0,3 meter hög, av 0,2-0,5 m stora kantiga stenar.

På Risös sydväststude finns även ett minnesmärke registrerat år 1946 vid Riksantikvarieämbetets fornminnesinventering (L2011:9049). Lämningen utgjordes då av en rest efter ett minneskors stående i ett 0,75x0,75 meter stort och 0,3 meter högt kummel.

Även på Yttre ön finns några fornlämningar (L2011:8387, L2011:8980, L2011:8995). Dessa utgörs av tre stensättningar som ligger samlade på den östra sidan av öns högsta höjd. Stensättningarna är cirka 2 meter i diameter och 0,5-0,6 meter höga bestående av kantiga stenar i storleksordningen 0,3 meter.

I övrigt finns inga kulturhistoriska lämningar registrerade men området är inte fullständigt inventerat avseende detta. I den händelse okända forn- eller kulturlämningar påträffas ska skydd och hänsyn till dessa tillgodoses samt anmälan till Enheten för kulturmiljö vid Länsstyrelsen göras. Fornlämningar skyddas av kulturmiljölagen.

Områdets bevarandevärden

Biologiska bevarandevärden

Naturvärdena på öarna är till stor del präglade av bete av skogar, strandängar och andra öppna betesmarker. I reservatet finns många arter knutna till både odlingslandskap och skog bland till exempel kärlväxter, insekter och fåglar. Bete pågår fortfarande på Risö och Verkholmen. Naturvårdsintressanta arter visas i tabell 1.

Stora delar av skogen på öarna är bergbunden med ett stort inslag av grova och gamla träd. Tallskog dominerar och särskilt påfallande är inslaget av grov tall, många med grovt uppsprucken slät pansarbark, vridna stammar och krokigt grenverk. Men här finns blandskogar med tall och ek och även rena ädellövbestånd med grova gamla ekar.

Ett exempel på en vacker ek- och talldominerad luckig skog finns på nordvästra Risö, på halvöarna Lilla Risö och Lickersholmen. Här växer riktigt grova gamla ekar, några sannolikt kring 300 till 400 år gamla. På trädens djupa barkfårar trivs många krävande lavar som gul dropplav, rosa skärelav samt hjämbrosklav. Här finns även en rik lundflora med bland annat tandrot, blåsuga och blåsippa. Området är flerskiktat, luckigt och betespräglat. I området förekommer också grov tall varav många hyser den rödlistade svampen talticka. Även på den största ön i ögruppen Ormöarna finns i söder ett område med gamla ekar, någon grov ask och tall. På en ek finns flera fruktkroppar av vedsvamar. Spår av beteshävd finns fortfarande kvar med grässvål och örter som brudbröd, stor blåklocka och gullviva

Asp och björk förekommer ofta inblandat i barr- och ädellövskogarna. Rena triviallövbestånd med asp som dominerande trädslag växer på övergivna slätterängar och betesmarker. Ett fint exempel är den västvända sluttningen vid Stora Vassa på Risö. Här står en stor mängd grova gamla aspar tillsammans med flera grova asplågor, högstubbar och hålträd.

Många av tallarna på öarna har slät pansarbark vilket påvisar en hög ålder. Ställvis förekommer vidgreniga grova träd, ett tecken på att de vuxit upp i en gles betad skog. I de delar som har betats eller betas idag är skogen luckig, med små gläntor med grässvål och en hel del hävdgynnade örter. På höjder går berget i dagen och gammal hållmarksskog reser sig ur den renlavsbeklädda marken. De gamla träden

Figur 6. Gammal betad tallskog på Verkholmen

och den grova död veden ger livsrum för en stor mängd krävande arter. Knutna till tall förekommer ladvav som hittats på Verkholmen, och dvärgbägarlav, vedskivlav, grovticka och tallticka som förekommer frekvent på öarna.

Åldern på skogen inom reservatet är överlag hög och med undantag för en större huggning på Risö för cirka 30 år sedan har inga större kalavverkningar skett. En viss plockhuggning har skett särskilt på Risö där skogarna ofta har karaktär av typiska skogsbeten. På Yttre ön finns några mindre områden med yngre skog liksom på Förö. I övrigt är skogen på öarna gammal, uppemot 150 till 200 år. Där jorddjupet är lite större, i dalar och sluttningar, finns även grova gamla granar, många med en ålder uppemot 150 år, en del med yviga grenar som visar att även de vuxit upp i en glesare skog. Förekomsten av död ved är överlag stor. Har finns

en stor variation av olika grovlekar och nedbrytningsgrader.

Här och där i reservatet finns små myrmarker, de rikare ofta bevuxna med al, men även med björk och gran. Även små skvattramossor bevuxna med tall förekommer.

Flera välbetade havsstrandängar finns också inom reservatet. Några exempel är viken Stora vassa på Risö med en typiskt zonerad strandäng som ansluter vackert till glesa bestånd av gammal ek och tall och i sydväst asp. En ännu större betad strandäng är den som omsluter Maren i nordvästra delen av Risö.

På Verkholmen dominerar gammal tall med enstaka lövträd av bland annat vårtbjörk, senvuxen ek och asp. Här finns en relativt god tillgång på gamla barklösa tallågor och torrakor. Särskilt innanför strandlinjen i sydost är tallarna mycket gamla med pansarbark och grova stambaser (Figur 6). Flera av träden har stora fruktkroppar av den rödlistade arten talticka. Inslaget av hålträd är påfallande. Söder om den lilla inägan i norr finns ett markant inslag av ek med många grova ekar. På grovbarkiga gamla ekar uppträder bland annat gul mjöllav, vinfläck och den rödlistade laven blyertslav. I västra delen står en äldre lind som bär gamla hamlingsspår men som idag har ett utvecklat grenverk. I gläntor på ön förekommer bland annat buskstjärnblomma och tandrot. På fnösketikor av en björklåga påträffades larver av den rödlistade jättesvampmalen.

Yttre ön domineras även den av gammal tallskog. I svackor och sluttningar finns en hel del ek. I en sydsluttning reser sig ett antal gamla grova lindar. Området har bitvis betesprägel med nypon, hagtorn och slån i buskskiktet, men bete pågår inte här idag. I gläntor och halvöppna lundar växer örter som Adam och Eva, tandrot och gräset hässlebrodd.

På Gangelholmens södra delar står en gammal tallskog som i norr övergår i en lövblandskog med ek, rönn, lind, björk och apel. Lövskogen av äldre ek och grupper av lind är rik på gläntor. Här står även en mycket grov tidigare hamlad lind. I området förekommer en hel del död ved. I norr utgörs naturvärdena förutom av de gamla träden av den örtrika lundfloran med bland annat blåsippa, tandrot, hässlebrodd, gökärt och gullviva. I väster står en äldre gles tallskog, med en ålder på uppemot 200 år, med luckor och betesprägel. Ön betas dock inte längre. Enstaka träd har kläckhål efter den ovanliga blompraktbaggen och talticka finns på flera gamla tallar.

Skogen på norra Förö kan karaktäriseras som en tall- och ek-ängsskog. Träden är överlag gamla och många av tallarna når en ålder på mer än 200 år. Flera av ekarna har skrovlig bark med djupa fåror, där bland annat gammelekslav hittats. I området finns en stor mängd grov död ved. Floran är intressant med flera arter som till exempel tandrot vilket visar att området är lätt kalkpåverkat. Södra delen av ön är bevuxen med gammal tall, öster om ledningen som skär i nordostlig-sydvästlig riktning genom ön, är trädåldern över 200 år. Här är marken fuktig med vitmossor. Blåmossa förekommer rikligt över hela området. Död ved hittas både som klenare och grövre stammar.

Den marina miljön vilken beskrivs mer i detalj under skötselområde 4 har ett mycket högt naturvärde inom reservatet. Här finns utbredda grundområden bevuxna med täta ängar av undervattensväxter och mer skyddade och inneslutna miljöer med vårvarmt vatten. Tät undervattensvegetation är en förutsättning för en rik fauna av ryggradslösa djur och fisk där vårvarmt vatten gynnar många fiskarter.

Figur 7. Grov tidigare hamlad lind på östra Gangelholmen

Förutom ålgräsängar finns här sandbottnar med löslevande blåstång, tätväxande bestånd av borstnate, ålnate, nating och axslinga. Täta vegetationsbälten återfinns djupast i reservatets östra delar. Det djupaste ner till nästan 7 meter. I västra delen av reservatet ner till cirka 4 meters djup. Vegetationsklädda botten har en central roll för havets biologiska mångfald. Det täta växtsamhället skapar goda förutsättningar för en artrik och produktiv naturmiljö med gynnsamma förhållanden för exempelvis ryggradslösa djur, fisk och fågel.

Maren, på nordvästra sidan av Risö, är en gloflad. Ett område som endast har begränsat vattenutbyte med havet. Botten i Maren består av finsediment och djupet är cirka 0,5 meter. Den största delen av området är bevuxen av täta ängar av kärllväxten axslinga. Men även den lite ovanliga arten havsnajas förekommer och i ett mindre område mot norr har även kransalgerna rödsträfsse och den hotade raggsträfsse (NT) hittats. Området har ett högt värde för ryggradslösa djur, fisk och fågel. Kring Maren finns en av reservatets största havsstrandängar.

I reservatet finns också många små öppna skär, varav vissa utgör häckplatser för fåglar som silvertärna, måsar, andfåglar och strandskata.

Tabell 1. Naturvårdsintressanta arter i reservatet.

SVENSKT NAMN	VETENSKAPLIGT NAMN	KATEGORI	LIVSMILJÖKRAV
LAVAR			
gul dropplav	<i>Cliostomum corrugatum</i>	NT	Bark av gammal ek, solexponerat
hjälmbrösklav	<i>Ramalina baltica</i>	NT	Bark av ädellövträd, solexponerat
dvärgbägarlav	<i>Cladonia parasitica</i>	NT	Solexponerad ved av tall och ek
gammelekslav	<i>Lecanographa amylacea</i>	NT	Bark av gammal ek, solexponerat
gulpudrad spiklav	<i>Calicium adpersum</i>	S	Bark av gammal ek, solexponerat
rostfläck	<i>Arthonia vinosa</i>	S	Bark, hög luftfuktighet
vedskivlav	<i>Hertelidea botryosa</i>	NT	Solexponerad ved av tall
rosa skärelav	<i>Schismatomma pericleum</i>	NT	Bark av ek, hög luftfuktighet
gammelgranslav	<i>Lecanactis abietina</i>	T	Bark, hög luftfuktighet
gulnål	<i>Chaenotheca brachypoda</i>	S	Fuktig ved, hög luftfuktighet
ladlav	<i>Calicium tigillare</i>	NT	Solexponerad ved av tall
MOSSOR			
blåmossa	<i>Leucobryum glaucum</i>	S	Marksiktet, lång kontinuitet
flagellkvastmossa	<i>Dicranum flagellare</i>	S	Murken fuktig ved
fällmossa	<i>Antitrichia curtipendula</i>	S	Berg, sten och lövträd
långfliksmossa	<i>Nowellia curvifolia</i>	T	Fuktig ved
guldockmossa	<i>Homalothecium sericeum</i>	S	Berg och lövträd, solexponerat
stubbspretmossa	<i>Herzogiella seligeri</i>	S	Murken fuktig ved
SVAMPAR			
talticka	<i>Porodaedalea pini</i>	NT	Gammal levande tall
ekticka	<i>Fomitiporia robusta</i>	NT	Levande ek
grovticka	<i>Phaeolus schweinitzii</i>	S	Parasit på tallrötter
blekticka	<i>Haploporus tuberculosus</i>	NT	Döda grenar av gammal ek

KÄRLVÄXTER			
brudbröd	Filipendula vulgaris	I	Hävdade marker
tandrot	Cardamine bulbifera	T	Lundmiljöer
blåsuga	Ajuga pyramidalis	I	Hävdade marker
nattviol	Platanthera bifolia	F	Hävdade marker, fuktig skog
darrgräs	Briza media	I	Hävdade marker
grönpyrola	Pyrola chlorantha	S	Barrskog med lång kontinuitet
jungfrulin	Polygala vulgaris	I	Hävdade marker
Adam och Eva	Dactylorhiza sambucina	F	Gräsmarker
blåsippa	Hepatica nobilis	S	Näringsrik och/eller kalkrik barrskog, lundmiljöer
bockrot	Pimpinella saxifraga	I	Hävdade marker
svinrot	Scorzonera humilis	NT	Hävdade marker
slätterfibbla	Hypochaeris maculata	NT	Hävdade marker
stagg	Nardus stricta	I	Hävdade marker
ängsvädd	Succisa pratensis	I	Hävdade marker
knägräs	Danthonia decumbens	I	Hävdade marker
backnejlika	Dianthus deltoides	I	Hävdade marker
sårläka	Sanicula europaea	S	Främst lövskog
ålgräs	Zostera marina	VU	Mjuka havsbottnar
skruvning	Ruppia spiralis	T	Grunda havsbottnar
havsnajas	Najas marina	T	Grunda havsbottnar
knoppslinga	Myriophyllum sibiricum	T	Grunda havsbottnar
smultronklöver	Trifolium fragiferum	T	Hävdade havsstrandängar
havssäv	Bolboschoenus maritimus	T	Havsstränder
strandkrypa	Lysimachia maritima	T	Havsstränder
salttåg	Juncus gerardii	T	Havsstränder
ALGER			
sudare	Chorda filum	T	Grunda havsbottnar
blåstång	Fucus vesiculosus	T	Grunda havsbottnar

raggsträfsse	<i>Chara horrida</i>	NT	Havsvikar med mjuk botten
INSEKTER			
ekoxe	<i>Lucanus cervus</i>	F, N2000	Ekmiljöer
gulbent kamklobagge	<i>Allecula morio</i>	NT	Grova ihåliga träd, främst ek
hålträdsknäppare	<i>Crepidophorus mutilatus</i>	VU	Ihåliga träd, främst ek och bok
matt mjölbagge	<i>Tenebrio opacus</i>	VU	Grova ihåliga ekar
bronsbjon	<i>Callidium coriaceum</i>	S	Senvuxen gran
blompraktbagge	<i>Anthaxia morio</i>	S	Solexponerad gammal tall
mindre mörghorre	<i>Tomicus minor</i>	T	Tallved
reliktbock	<i>Nothorhina muricata</i>	NT	Solexponerad gammal tall
blanksvart trämyra	<i>Lasius fuliginosus</i>	S	Gamla träd
ängsmetallvinge	<i>Adscita statice</i>	NT	Blomrika gräsmarker
jättesvampmal	<i>Scardia boletella</i>	NT	Löv- och blandskog, larvutveckling i fröskticka
FÅGLAR			
fiskgjuse	<i>Pandion haliaetus</i>	N2000	Grunda vikar; grova träd för bo
silvertärna	<i>Sterna paradisaea</i>	N2000	Östersjövikar; häckningsholmar
fisktärna	<i>Sterna hirundo</i>	N2000	Östersjövikar
havsörn	<i>Haliaeetus albicilla</i>	N2000	Sjö, hav; grova boträd
spillkråka	<i>Dryocopus martius</i>	NT, N2000	Barr- och blandskog
skräntärna	<i>Hydroprogne caspia</i>	NT, N2000	Grunda vikar; häckningsholmar
trana	<i>Grus grus</i>	N2000	Strandängar och myrar
DÄGGDJUR			
utter	<i>Lutra lutra</i>	NT	Vattendrag och hav

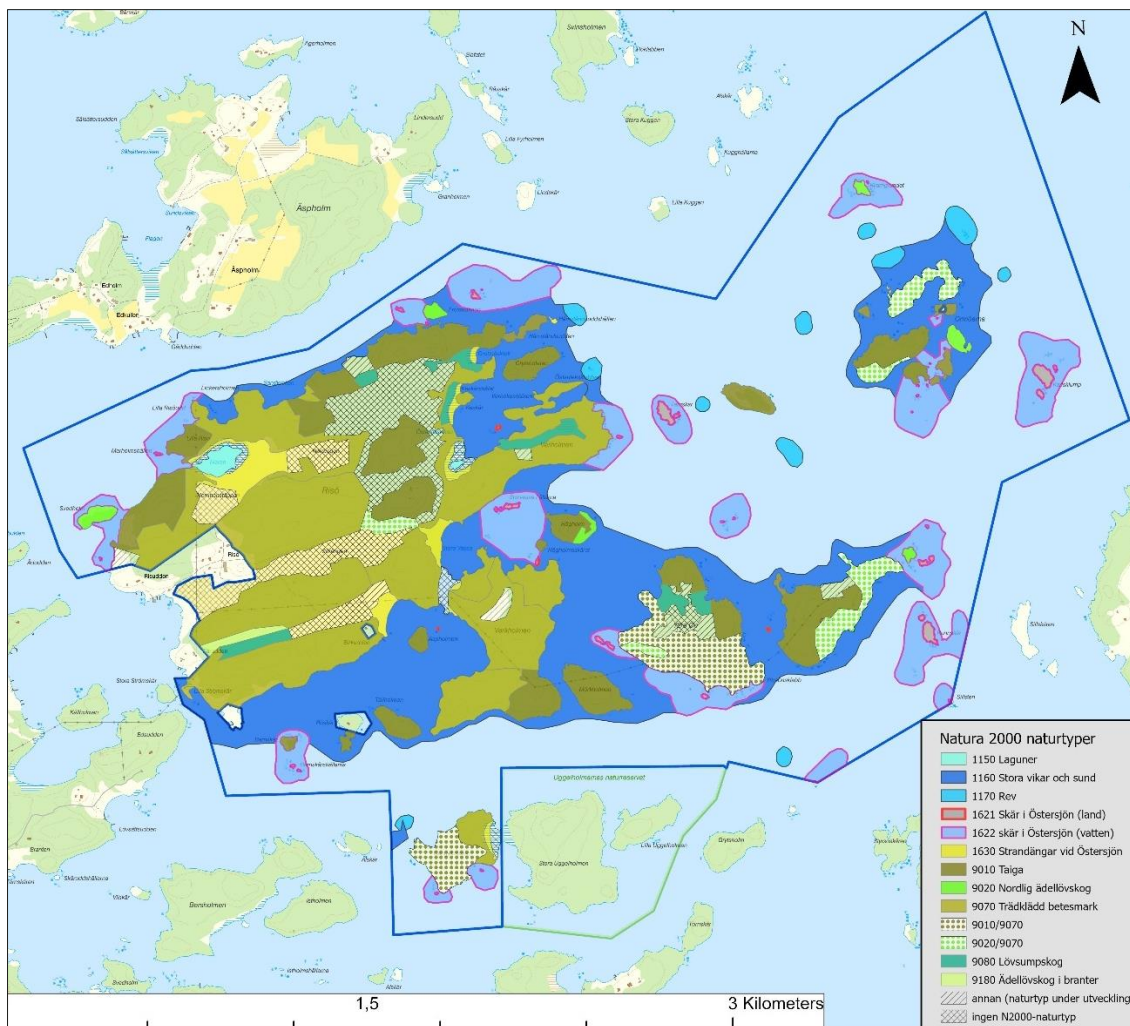
KATEGORI	FÖRKLARING
I	Indikatorart för odlingsmarker
S	Signalart för skog
T	Typisk art för naturtypen

NT	Rödlistad som nära hotad
VU	Rödlistad som sårbar
N2000	Ingår i art- och habitat- eller fågeldirektivet
F	Fridlyst (anges ej på fåglar och däggdjur)

Natura 2000

Områdestyp, bevarandeplan och Natura 2000-bestämmelser

Området ingår inte i Natura 2000. Naturtyper avgränsas ändå för alla naturreservat som en del i Sveriges åiterrapportering till EU-kommissionen (karta 8).

Figur 8. Karta över naturtyper enligt Natura 2000. Naturtyperna för skog och trädklädda betesmarker innehåller ofta mindre partier med öppna hållmarker som inte har redigerats bort. Vattenområden som inte klassats är ljusblå enligt underlagskartan.

I Risöarkipelagens naturreservat finns många olika Natura 2000-naturtyper (Figur 8) och arter som kräver särskilt skydd inom Europeiska unionen enligt Natura 2000 vilka redovisas i tabellen nedan:

Naturtyp/Art	Areal (hektar)/kommentar
1150 Laguner	1,6
1160 Stora vikar och sund	129
1170 Rev	6,4
1620 Skär i Östersjön	62
1630 Strandängar vid Östersjön	7,3
9010 *Taiga	52
9020 Nordlig ädellövskog	2,9
9070 Trädklädd betesmark	99
9080 Lövsumpskog	6,3
9180 Ädellövskogsbranter	1,2
Ekoxe	reproducerande
Fiskgjuse	häckar
Fisktärna	häckar
Havsörn	Ingår i revir
Silvertärna	häckar
Skräntärna	födosöksområde
Spillkråka	sannolik häckfågel
Trana	häckar
Utter	Ingår i revir

Källuppgifter

Lantmäteriet Historiska kartor

Söderköpings kommun, Naturvårdsprogram

SGU Berggrundsdatan och jordartsdatan

SLU Artdatabanken, Webbtjänsten Artportalen

Riksantikvarieämbetet, Kulturmiljöregistret, Fornsök

Skogsstyrelsen Nyckelbiotopsinventeringen

Plandel

Syfte med naturreservatet

Syftet med Risöarkipelagens naturreservat är att i gynnsamt tillstånd bevara och vårda marina grundområden med höga naturvärden samt omgivande strandområden. Syftet är också att bevara de ingående öarnas naturskogsartade skogar, betespräglade ek- och talldominerade skogar och betade öppna hagmarks- och strandmiljöer med sina typiska arter och växt- och djursamhällen. Syftet är också att säkerställa att naturliga strukturer och funktioner i marina och terrestra ekosystem upprätthålls. Områdets betydelse som rast- och häckningsområde för fåglar samt reproduktions- och uppväxtområde för akvatiska djurarter skall skyddas och om möjligt förstärkas. Livsmiljöer och arter som skyddas i EU:s nätverk för skydd, Natura 2000, skall uppnå eller bibehålla ett gynnsamt tillstånd. Syftet är också att inom ramen för bevarandet av biologisk mångfald och naturmiljöer tillgodose behovet av områden för friluftslivet.

Syftet ska nås genom att naturreservatet undantas från skogsbruk och andra skadliga åtgärder, och utvecklas genom naturliga processer i kombination med naturvårdande skötselåtgärder. De betespräglade skogarna fortsätter hävdas liksom de betespräglade hagmarksmiljöerna och strandängarna. En försiktig frihuggning av ljusgynnade träd kan utföras. Åtgärder för att återställa påverkade områdets hydrologi kan genomföras. Den marina miljön skyddas från ingrepp som riskerar orsaka försämrade förhållanden för områdets växt- och djursamhällen. Fisksamhället förvaltas för att gynna och tillskapa naturliga funktioner i marina näringsvävar där goda rovfiskbestånd har en avgörande roll. Åtgärder vidtas för att underlätta allmänhetens friluftsliv

Disposition och skötsel

Generella åtgärder i naturvårdsförvaltningen av reservatet

De skötselåtgärder som beskrivs i denna skötselplan handlar i huvudsak om mindre skötselåtgärder som syftar till att bevara, stärka och utveckla naturvärdena knutna till betade skogar och andra betespräglade naturvärden som hagmarker och havsstrandängar. Även skogsmiljöer som sumpskogar, lövlundar som har liten eller saknar betesprägel är prioriterade lokalt. Den huvudsakliga skötselåtgärden inom reservatet är bete, vilket ges hög prioritet på Risö och Verkholmen (skötselområde 1).

Skogsbete

I skogsbetesskötseln ingår en återhållsam plockhuggning av enstaka yngre till medelålders träd som saknar naturvärden, i syfte att långsiktigt upprätthålla den luckiga skogsbeteskaraktären. Åtgärden bidrar till att öka mängden död ved i reservatet, men en måttlig andel kan tas ut för att bibehålla den typiska skogsbetesstrukturen och inte utgöra hinder för betet. Om skogsbeten kommer

att kunna restaureras (skötselområde 2) kan, beroende på igenväxningsgrad, en större andel träd behöva tas ned och buskröjning göras för att återfå luckighet utifrån målbild för skötselområde 1 – i vissa fall finns här delar med idag liten igenväxning och väl bevarad skogsbetesstruktur, medan andra delar kan vara mera slutna.

Träd med höga naturvärden

Naturvårdande skötsel i form av friställande av enstaka ljusgynnade träd, veteranisering, röjning, hamling, samt beskärning kan bli aktuell i delar av reservatet.

Ved

Ingen ved ska, förutom i ovan beskrivna omfattning i skogsbeten, föras ut ur reservatet vid åtgärder, utan i lämnas som död ved. Ett undantag anges dock för restaurering av planterad ungskog under skötselområde 2c nedan.

Marina naturvärden

Den marina miljön skyddas från ingrepp som riskerar orsaka försämrade förhållanden för områdets växt- och djursamhällen. Behovet av skötselåtgärder i områdets vattenmiljöer bedöms som mycket litet, men det kan behöva utredas i vilken omfattning ankring och motorbåtstrafik skadar bottenvegetation.

Hydrologisk restaurering

Hydrologisk restaurering ska kunna genomföras inom dikningspåverkade marker. Åkrar i bruk ska ej påverkas.

Naturvårdsbränning

Naturvårdsbränning/brandefterliknande åtgärder kan komma att genomföras inom naturreservatet, tidigast år 2040

Forn- och kulturlämningar

Om fornlämningar och kulturhistoriska lämningar finns eller upptäcks i reservatet ska de skötas på ett sådant sätt att lämningen bevaras. I den händelse okända forn- eller kulturlämningar påträffas ska detta anmälas till Enheten för kulturmiljö vid Länsstyrelsen. Fornlämningar skyddas av kulturmiljölagen.

Invasiva arter

Skulle invasiva eller andra, för reservatet, främmande arter bli ett problem sett utifrån naturreservatets syfte kan detta hanteras och bekämpas på lämpligt sätt utifrån rådande kunskapsläge och erfarenheter.

Åtgärder för hotade och typiska arter

Småskaliga riktade åtgärder för hotade och typiska arter kan bli aktuella i delar av området, såsom småskalig markstörning, holkar, åtgärder för rovfisksamhället och sandbäddar för pollinerare.

Se vidare under respektive skötselområde samt Tabell 2.

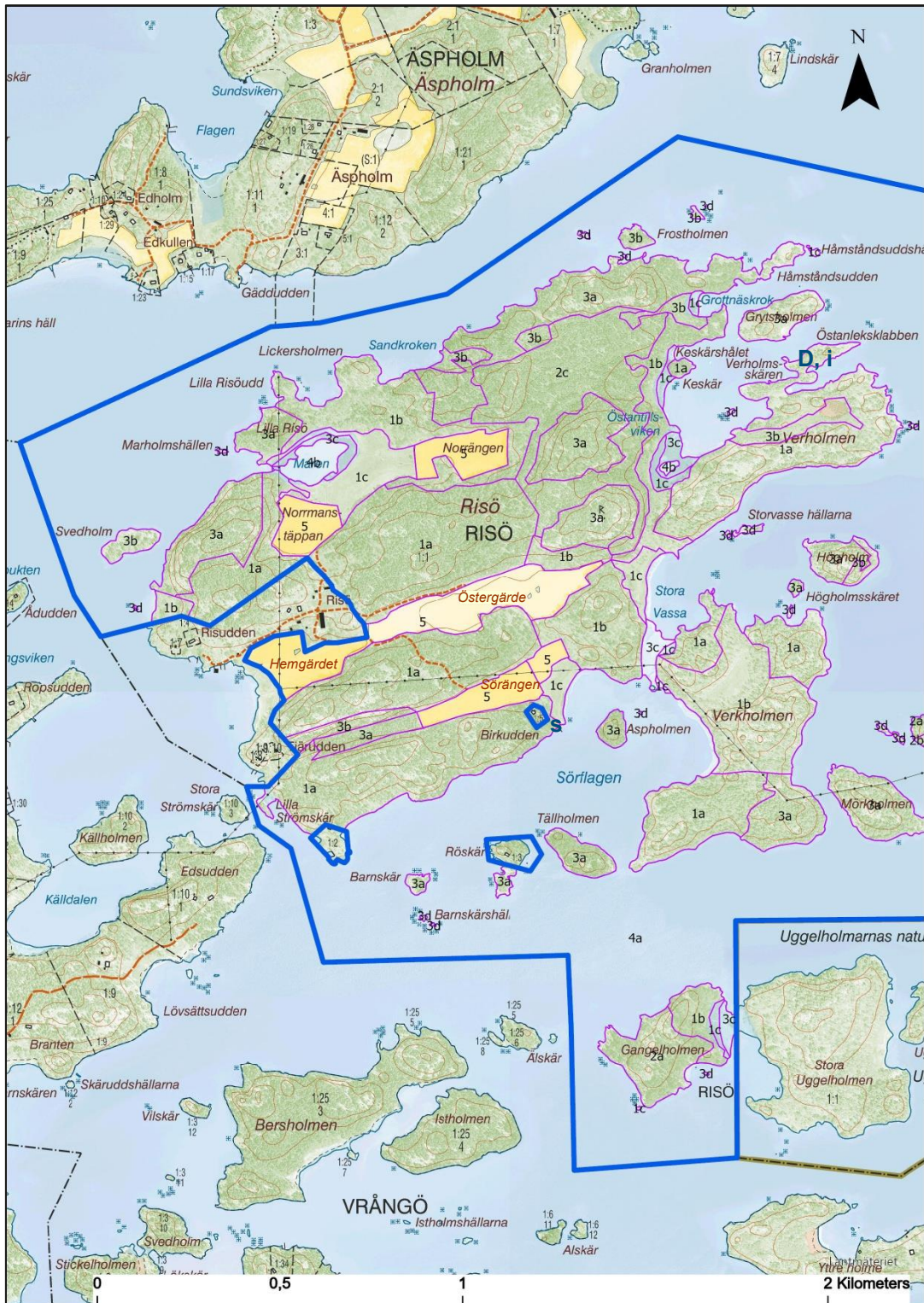
Åtgärder som får utföras av markägare och sakägare

- Befintliga (2025) ledningar, anläggningar och anordningar i av naturreservatet får underhållas så att de motsvarar ursprunglig funktion/standard.
- Träd som faller från naturreservatet över annans mark får kapas och läggas inom naturreservatsområdet.
- Träd som riskerar att falla från naturreservatet får efter avstämning med förvaltaren fällas och placeras inom naturreservatet.

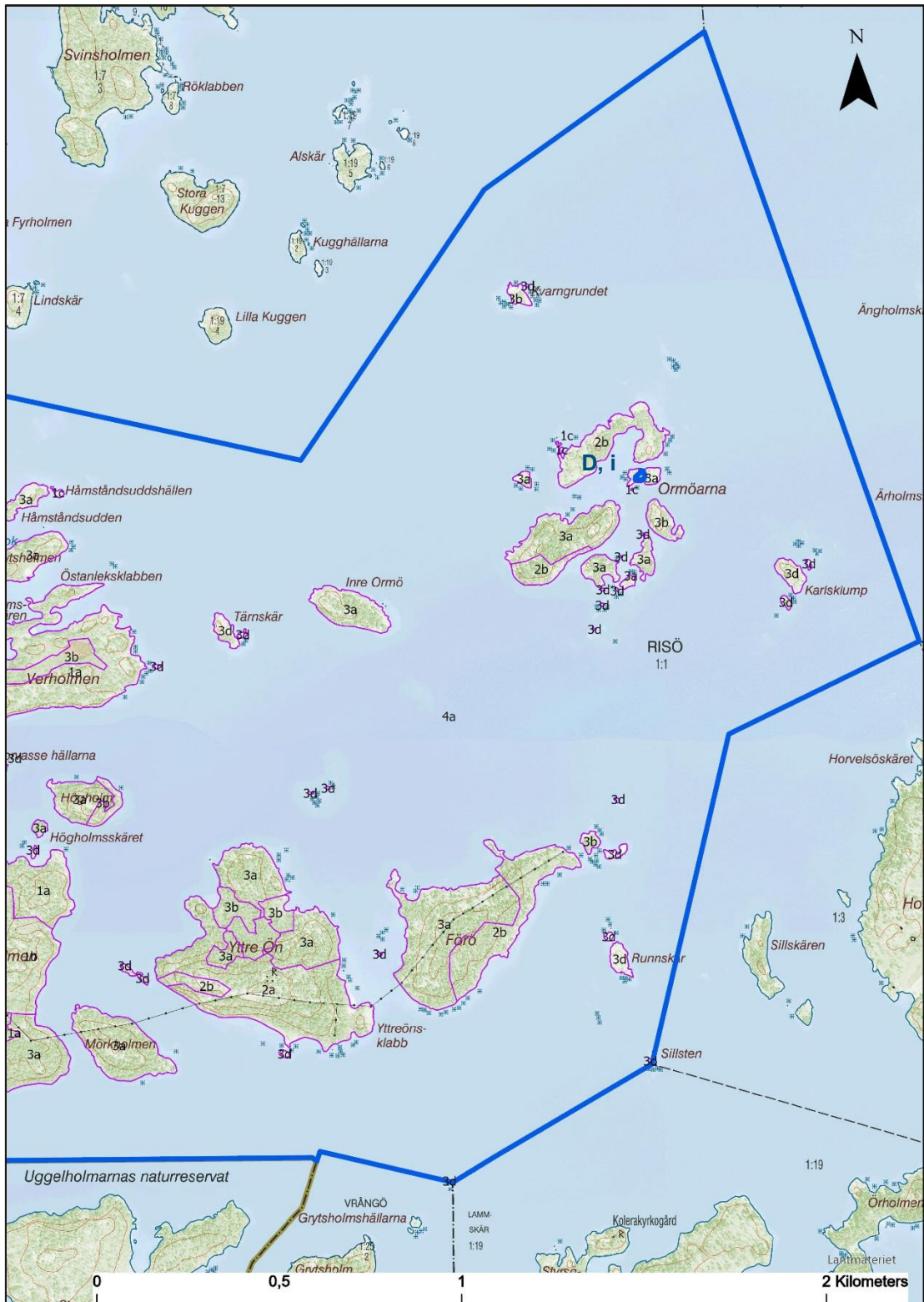
Skötselområden

Reservatet är indelat i 6 skötselområden;

1. *Skötselområden med prioriterat bete*
 - 1a Talldominerat skogsbete
 - 1b Skogsbeten med stort inslag eller dominans av lövträd samt hagmarker
 - 1c Havsstrandäng
2. *Skötselområden med önskvärt bete*
 - 2a Talldominerad gammal skog
 - 2b Skogar med stort inslag eller dominans av lövträd och beteskaraktär
 - 2c Ung barrskog
3. *Skötselområden i huvudsak fri utveckling, bete kan förekomma*
 - 3a Talldominerad skog
 - 3b Löv- och blandsumpskogar och lövlund
 - 3c Vassområde
 - 3d I huvudsak kala skär
4. *Marina livsmiljöer*
 - 4a Öppna vattenområden
 - 4b Laguner
5. *Åkermark*
6. *Anordningar för friluftslivet*

Figur 9a. Karta över skötselområden i reservatets västra del. Plats för torrdass och sopmaja (D) och information om reservatet (i) har markerats på kartan (för ytterligare plats, se karta 9b). Vid "s" (i skötselområde 1a) finns en liten yta med gångväg, bod och brygga som är bortstängslad från betesmarken enligt vad som gäller för servitut 05-STA-915.2, 915.3, 915.4 (detalj karta i beslutet om bildandet av naturreservatet, bilaga 3).

Figur 9b. Karta över skötselområden i reservatets östra del. Plats för torrdass och sopmaja (D) och information om reservatet (i) har markerats på kartan (för ytterligare plats, se karta 9a).

Skötselområde 1, Skötselområden med prioriterat bete

Areal: 110,5 hektar

Naturtyp enligt Natura 2000: i huvudsak 9070 Trädklädd betesmark

Målnaturtyp: i huvudsak 9070

I det typiska skärgårdslandskapet växlar miljöerna snabbt mellan uppstickande små bergsklackar och däremellan dalar med större jorddjup. I delar av skötselområde 1 förekommer mager hållmark dominerad av gammal tall, och även små sumpskogsartade surdrag. I dessa områden är inte bete nödvändigt eller betydelsefullt för att bevara naturvärdena. Dessa partier är dock så små och ligger så inbäddade i områden där bete är positivt att de oftast får ingå i detta skötselområde. Inga åtgärder i träd- och buskskikt bör dock utföras i dessa naturtyper (se skötselområde 3).

Delområde 1a Barrdominerat skogsbete

Areal: 63,3 hektar

Beskrivning

Skötselområdet består av en stor variation av naturtyper. Det som förenar dem är bete. Här finns rena tallskogar med gamla grova träd. Stora delar är magra med ringa jorddjup eller hållmark men det finns också näringsrikare och friskare delar på djupare jordar. Betet skapar luckiga och delvis ljusöppna skogar med små gläntor där gräs och örter trivs. Trädåldrarna ligger en bra bit över 150 år i stora delar av skötselområdet. Bitvis finns det gott om död ved i olika dimensioner och nedbrytningsgrad.

Ett exempel på ett karakteristiskt skogsbete på torr och mager mark är Verholmsskären på Risös nordöstra halvöar. Här står en glest till ojämnt slutet mycket gammal tallskog på ett tunt jordtäckte nära urberget. Fältskiktet är bitvis uppluckrat och nött genom tramp av nötdjur och kanske i högre grad av människor som nyttjar den inbjudande holmen. Här står också många grova torrakor och silverlågor av tall.

Förutom den rena tallskogen ingår i skötselområdet betade skogar med ett måttligt men betydelsefullt inslag av ek och andra lövträd samt gran, och i mindre områden kan gran dominera. Oftast är jorddjupet i dessa delar större men även här kan också finnas uppstickande torra hållmarker och blockrika marker. Delar av området har sannolikt ett ursprung som lövträdsbärande hagmark och flera grova jätteträd och senvuxna individer av ek förekommer här. Grova eller senvuxna ekar utgör värdefulla element för flera rödlistade lavar. Bland annat växer gammeleklav och gul dropplav på de grovbarkiga ekarna. Asp och björk är ofta relativt vanliga. Bitvis finns gott om hålträd och död ved. På flera platser växer rikligt av buskstjärnblomma, tandrot och olika lundgräs. Tandrot och förekomsten av adam och eva på många platser tyder på ett visst kalkinslag. Fina exempel på naturtypen finns på nordöstra Gangelholmen och norra och östra Förö.

Figur 10. Grova tallar på södra Risö

Delområde 1b Skogsbeten med stort inslag eller dominans av lövträd samt hagmarker

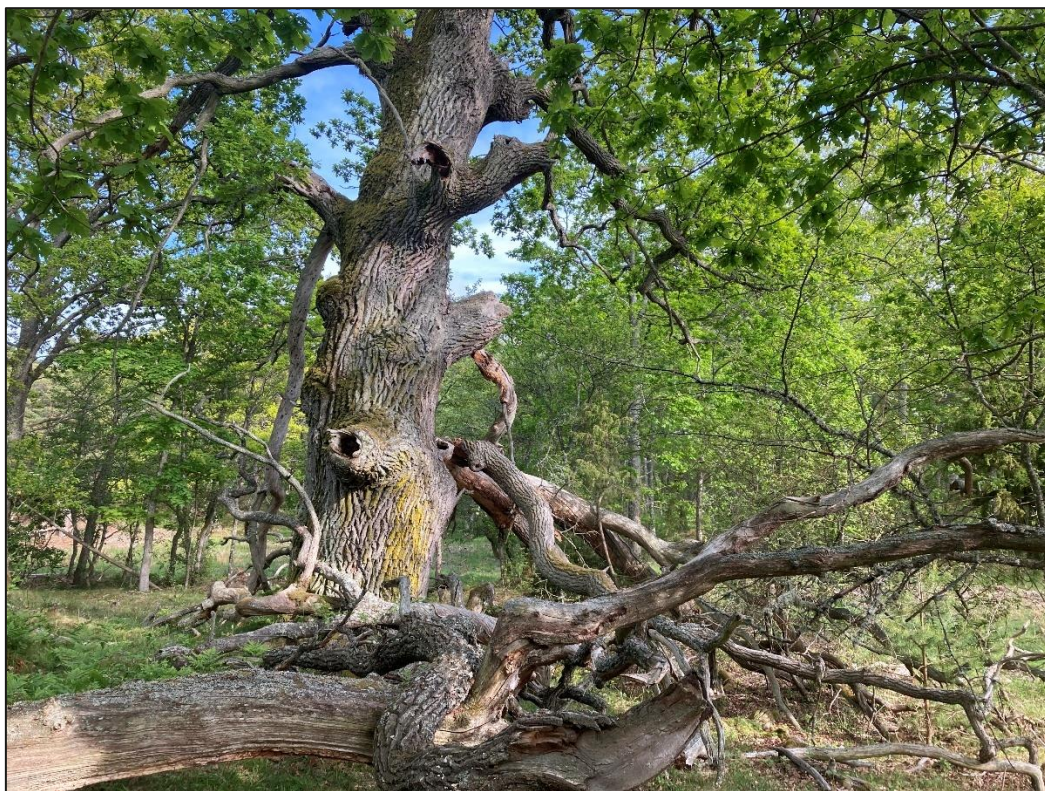
Areal: 39,8 hektar

Beskrivning

Skötselområdet består av betade lövträdsrika eller lövdominerade marker, mer eller mindre slutna. Några mer lundartade med ett tätare trädskikt, andra med glest stående grova lövträd (Figur 11) och typisk hävdgynnad flora. Många delar av skötselområdet har en stor andel tall (Figur 10) och på vissa platser förekommer en blandning av krattek och tall på tunn jord.

Ett typiskt exempel på naturtypen är området vid uddarna Lilla Risöudd och Lickersholmen på nordvästra Risö strax norr om Maren. Området är omväxlande ek- och talldominerat med rik lundflora. Här växer bland annat tandrot, blåsuga och blåsippa. Flera grova gamla ekar, några sannolikt kring 300 till 400 år gamla, står utspridda i den öppnare delen av området. På trädens grova bark förekommer krävande arter som gul dropplav, rosa skärelav och hjälmbrösklav. Här och var står även grova gamla tallar. På många av dem växer vedsvampen talticka. Området är flerskiktat, luckigt och typiskt betespräglad.

Ett annat exempel på naturtypen är den nordvästra delen av Verkholmen. Här står en blandskog med variationsrik trädsmammansättning på örtrik och bitvis småblockig mark. Denna halvöppna skog har sannolikt ett ursprung som

Figur 11. Grov ek på nordvästra Risö

lövträdsbärande hagmark. Flera grova jätteträd och senvuxna individer av ek (Figur 11) finns spridda inom området. På den grovsprickiga barken har krävande lavar som gammeleklav och gul dropplav hittats. I fältskiktet finns rikligt av buskstjärnblomma, tandrot och olika lundgräs.

På Verholmen som (till skillnad från ön Verkolmen) är en udde på östra Risö förekommer senvuxen ek och gammal tall på friskare mark. Men det finns även magrare området med berg i dagen. Söder om Verholmsskären på norra delen av udden är karaktären på skogen mer en lövskogslund i vissa delar medan skogbetesskog passar i andra. Yttre delen av Verholmen på Risö är ett mycket omväxlande område med viss betesprägel. Norra delen och partier utåt uddarna utgörs av ekskog med inslag av vidkroniga träd. Det är även gott om ung ek.

I en sydsluttning på norra sidan om Sörängen på Risö finns dels en yngre björkskog och närmre Sörängen av halvöppen lund med ek och björk. Här finns en välutvecklad grässvål och större bestånd av natt och dag samt adam och eva. Området betas troligen sporadiskt.

Även på nordöstra Gangelholmen finns en varierad skog, bevuxen med lind varav några är riktigt gamla och ser ut att delvis ha hamlats för länge sedan (Figur 7). Här finns också gamla tallar och ek. Skogen är gläntrik, delvis med grässvål, med bland annat hässelbrodd. Andra arter som hittats är gullviva, liljekonvalj, blåsippa och i de mer täta delarna åt söder, där tallen blir mer dominant, utbredda bestånd av sårlåka. Området betas då djuren från Uggelholmarna kan ta sig över, vid lågt vattenstånd. Betestrycket är lågt.

Utefter östra och södra delen av Norrängen på Risö finns en lövdominerad luckig skog som bär spår av bete. Marken är delvis fuktig och här finns några grövre alar.

Delområde 1c Havsstrandäng

Areal: 7,3 hektar

Beskrivning

Skötselområdet utgörs av ett antal havsstrandängar. Det största och finaste exemplet ligger på nordvästra Risö. Den omger Marens östra och södra sida. Den har en välutvecklad och typisk zonerings för Östersjön med arter som gulkämpar, blåsklöver, kustarun och strandkrypa. På lösare mark finns gott om blåsäv, tillsammans med krypven och havssäv. Även väster om Stora Vassa utbreder sig en större strandäng (Figur 12). Här häckar bland annat trana och även denna strandäng är typiskt zonerad i växtbälten med olika salt och vattentålighet. I inre delen av Östantillviken på nordöstra Risö breder ett större vassområde ut sig centralt finns några små laguner. I väster är vassen avbetad och en liten hästskoformad strandäng breder ut sig.

På östra sidan om Gangelholmen finns en smal zon av strandäng innanför vassen till Stora Uggelholmen. Den betas troligen av gäss och klövvilt eller vid tillfällen av lågt vattenstånd av nötboskapen som betar på Stora Uggelholmen.

Figur 12. Strandäng på östra Risö

Bevarandemål och gynnsamt tillstånd

I skötselområdet bevaras och utvecklas de betade gammelskogsmiljöerna med de strukturer som hör till dessa naturtyper. Gamla träd och död ved i olika nedbrytningsstadier och dimensioner är viktiga strukturer. Den betade skogen är typisk flerskiktad med träd i olika ålder och bitvis gles med små luckor. Bärande träd och buskar som apel, hagtorn, nypon och slån är ett inslag, men taggbuskar förekommer inte som vida utbredda mattor som hindrar betet. Buskar förekommer typiskt som större solitärer och som täta avgränsade snår. Solbelysta tallar, både levande och döda, stående i naturligt öppnare miljöer som på hållmarken eller mot gläntor förekommer liksom enstaka grova ekar, stående i mindre luckor. Lövträd som ek, asp och björk förekommer, bitvis i större mängd. Hålträd är vanliga liksom grova tallar och andra grova träd lämpliga som boplatser för rovfåglar med flera. Även mer slutna och skuggiga partier med tätare stående träd är ett viktigt inslag. På några platser kan trädklädd betesmark med mer öppen karaktär förekomma.

I strandzonen är al bitvis vanlig, och här finns många hålträd och död stående och liggande träd.

Delar av skötselområdet (1c) har höga naturvärden knutna till öppen ogödslad havsstrandäng. Bryn av blommande buskar växer i delar av kantzonen mot skogen och i betesmarken, men där i mindre omfattning. Havstrandängarna har en typisk zonerings av salt- och vattentålig vegetation. Gränsen mot vassområde (3c) varierar mellan åren beroende av bland annat betestryck. På den friska till torra betesmarken finns en betesgynnad och artrik flora.

Omvälvande störningar i form av till exempel insektsangrepp eller brand kan leda till att mindre delar av skogen under perioder har en annan karaktär. Detta är en del av skogens utveckling.

Rödlistade arter i synnerhet och andra arter i allmänhet, som är knutna till eller beroende av öppen till halvöppen strandäng, vassområde, betesmark och brynmiljöer, skogsbete och lundmiljöer ska så långt som möjligt etableras och fortleva på lång sikt.

Skötselåtgärder hela område 1

- Bete, helst med nöt, även sambete med får, är positivt i hela området.

Skötselåtgärder 1a och 1b

- Där områdets luckighet hotas av igenväxning kan avdödning av buskar och en andel träd utan naturvärden ske för att upprätthålla luckigheten. En andel sådana träd och ris kan behöva tas bort för att underlätta betet och upprätthålla skogsbeteskaraktären. Det ris som lämnas samlas i högar i soliga men även i skuggiga lägen.
- Om enstaka grov asp, ek eller annat ljuskrävande äldre ädellövträd trängs med unga barrträd (1 till 50 år) kan de unga barrträden dödas. Död ved

lämnas vid åtgärden. Åtgärden kan vid behov upprepas på samma träd vid behov.

- Ett antal grovgreniga riktigt gamla tallar kan frihuggas från unga träd (1 till 50 år) som tränger kronan. Välj i första hand sådana tallar som står i naturligt mer öppna miljöer som mot hållmarker eller i bryn. Åtgärden utförs på upp till ca 100 träd. Frihuggning kan sedan upprepas på samma träd vid behov och träden bör därför mätas in med GPS.
- Död tallved kan skapas genom att ett antal medelålders tallar dödas. Skapa torrakor och lågor, varav minst 75% torrakor. Åtgärden utförs på upp till 150 träd per omgång i två omgångar med cirka fem år emellan. Inga träd över cirka 120 år dödas. Om brist på död ved råder efter 10 år kan åtgärden ovan göras om på nytt. Träden bör GPS-markeras för möjlighet till uppföljning.
- Skada cirka 300 medelålders tallar. Avsikten är att träden ska överleva långsiktigt och utveckla en kådad död ved. Inga träd över 120 år skadas. Träden bör GPS-markeras för möjlighet till uppföljning och kompletterande åtgärd
- Mot åkermark eller annan öppen mark kan ungt barr avdödas för att förstärka brynkaraktären. Åtgärden görs maximalt tio meter från den öppna marken.
- Om ett för tätt uppslag av träd eller buskar uppstår (1b) kan det röjas bort. Låt dock alltid en tvåskiktning finnas i området. En del eller allt av det bortröjda kan lämnas kvar i högar både i ljusöppna och mer slutna områden. Anpassa åtgärden efter betestrycket för att undvika ökat uppslag.
- Unga ädellövträd kan hamlas i anslutning till tidigare hamlade träd och mer ljusöppet läge. Äldre tidigare hamlade träd i lämplig läge kan restaureringshamlas om inte överlevnaden för träden hotas. Eventuellt kan först igenväxning kring träden då behövas tas bort.
- Albårder mot havet lämnas normalt utan åtgärder. Dock motverkas uppväxt av alsly/ungal på öppna havsstrandängar. Al- och blandsumpskogsavnitt som kan förekomma i området lämnas också utan åtgärder (små områden som ska höras till skötselområde 3b men som inte avgränsats på skötselkartan i Figur 9).

Skötselåtgärder 1c

- Røjning av igenväxningsvegetation får utföras. Låt eventuellt bryn av buskar etablera sig i kantzonen mot skogen på fast mark. Viktigast är sydvända bryn.
- Vid røjning av igenväxningsvegetation får en del av det röjda materialet föras bort, en del kan också läggas i kantzonen i skogen.
- Träd som faller in på strandängen från omgivande områden får flyttas bort från strandängen.
- Vid behov får området slås.
- Området bör hävdas genom bete och/eller slätter.

Skötselområde 2, Skötselområden med önskvärt bete

Areal: 37,1 hektar

Naturtyp enligt Natura 2000: i huvudsak 9010 Taiga, 9020 Nordlig ädellövskog och 9070 Trädklädd betesmark

Målnaturtyp: i huvudsak 9010, 9020 och 9070

Skötselområdet liknar till stor del skötselområde 1, men är i långsam igenväxning mot naturskogsartad skog sedan betet upphört. Gemensamt för olika delar av skötselområde 2 är att betesprägel finns kvar och att restaurering med betesdrift skulle gynna naturvärdet. Om bete kan återupptas kan dessa delar komma att ingå i skötselområde 1. Andra delar kanske på lång sikt kan komma att ingå i skötselområde 3.

Delområde 2a Talldominerad gammal skog

Areal: 13,7 hektar

Beskrivning

Skötselområdet består av en stor variation av naturtyper. Gamla tallar dominerar i delar av området, men det förekommer delar med ett mindre inslag av ädellöv främst ek samt annat löv som asp och björk. Även al förekommer, främst längst stränder och i fuktigare delar. Stora delar av skogen har karaktär från tidigare bete vilket de grova vidgreniga gamla tallarna visar, liksom lövinslaget och den delvis luckiga skogen (Figur 13). I de kvarvarande gläntorna finns grässvål och man hittar fortfarande en hävdgynnad flora.

Figur 13. Tidigare betad tallskog på Yttre ön

Södra delen av yttre ön är ett fint exempel på naturtyperna. I den sydsluttande södra delen av ön står högresta riktigt gamla tallar och det finns flera odlingsrösen och block. Det förekommer även medelålders asp och björk och enstaka äldre gran. Längre söderut är naturen liknande men med mer björk och en del riktigt gamla granar och även här riktigt gammal och högrest tall. Det finns bitvis gott om död ved.

Längst i söder ligger en udde med gammal tall, en del senvuxna och krypande. Åldern på dessa träd är mer än 200 år och andra kring 150 år gamla. Mot nordost ligger ett litet alkärr. I området finns bitvis gott om död ved. Norr om udden står flera grova björkar. Här är området delvis i igenväxning av yngre gran.

På sydvästra Gangelholmen är skogen talldominerad där många av träden är gamla, men det finns även ett bitvis större inslag av unga tallar och i gläntor små områden med halvt uppluckrad grässvål.

Delområde 2b Skogar med stort inslag eller dominans av lövträd och beteskaraktär

Areal: 8,4 hektar

Beskrivning

Skötselområdet utgörs av lövdominerade eller mycket lövriska skogar. De bär mer eller mindre tydliga spår av tidigare bete och igenväxningen har gått olika långt. Naturtypen förekommer på flera öar inom reservatet. Ett fint exempel är på Gangelholmen. Här står i norr en lövblandskog med ek, rönn, lind, björk och apel. Lövskogen är flerskiktad och består av äldre ek och grupper av lind samt ett större inslag av yngre träd. Det finns små gläntor. Några av de gamla lövträden är riktigt gamla, som en mycket grov tidigare hamlad lind. I området förekommer en hel del död ved. I kanterna finns även ett antal grova gamla tallar, några med tallticka och kläckhål efter den ovanliga blompraktbaggen. I norr utgörs naturvärdena förutom av de gamla träden av den örtrika lundfloran med bland annat blåsipppa, tandrot, hässlebrodd, gökärt och gullviva. Längst ut på udden i sydväst finns en liten förekomst av buskstjärnblomma.

På nordöstra Förö finns en blandskog med gamla tallar och ekar, en tall-ek-ängsskog. Vissa partier domineras helt av ek (Figur 14). Träden är överlag gamla. Tallarna har platt krona och pansarbark och många når en ålder på mer än 200 år flera av ekarna har skrovlig bark med djupa fåror, vilket visar att även de är gamla. I området finns en stor mängd grov död ved. Floran är intressant med flera arter som visar att området är lätt kalkpåverkat som tandrot och buskstjärnblomma. På ek förekommer gammelekslav och på tall gnagspår efter reliktböck och blompraktbagge.

På sydvästra delen av Yttre ön finns ett lövträdsstråk med gammal björk och här växer också grova gamla lindar tillsammans med asp samt al vid vattnet. Området har kvar betesprägel med viden, nypon, hagtorn och slån i buskskiktet. Men betet

har idag upphört. Även här finns odlingsrösen och bitvis är marken blockrik. Död ved förekommer.

På den största ön i ögruppen Ormöarna finns på sydvästra udden en lyckig skog med gamla ekar, några grova gamla askar samt gamla tallar. Små gläntor förekommer med grässvål kvar, dominerat av smalbladigt gräs här hittas också brudbröd, gullviva och stor blåklocka. Enbuskar och nypon växer också i

Figur 14. Ekdominerad lundmiljö på norra Förö.

gläntorna. Tallarna är vidgreniga med grova grenar långt ner, ännu ett tecken på att här varit öppet och även öppnare långt tillbaka.

På den nordligaste ön i ögruppen Ormöarna ligger centralt ett alkärr med vitmossor i bottenskiktet och vass och bredkaveldun. Runt kärret och i strandkanten är skogen förhållandevis ung, med ett inslag av rönn och i strandkanten al, varav flera är äldre. Stora delar av skäret är öppet till halvöppet med klippor och däremellan små partier med ljung och på en del platser smalbladigt gräs, johannesört, backnejlika, gräslök och brudbröd. I strandkanten växer videört, fackelblomster, kustarun och gåsört. På några platser på ön finns små vätar med glasbjörk och kråkris.

Delområde 2c Ung barrdominerad skog

Areal: 14,9 hektar

Beskrivning

På nordöstra Risö växer en barrdominerad yngre skog i 30-årsåldern som bitvis domineras av gran (Figur 15) och bitvis av tall. Området är flackt framför allt i norr. Det förekommer ett mindre inslag av löv. I norra delen av den unga skogen ligger ett alkärr där några träd är lämnade då skogen höggs, de yngre dominerar dock. Bland annat i östra kanten finns stubbar från äldre gran och samt i angränsande område ett antal äldre granar.

Figur 15. Planterad 30-årig granskog på nordöstra Risö. I denna del mycket sparsamt med lövinslag, medan inslag av björk, sälg, al med mera ställvis kan vara relativt rikligt.

Bevarandemål och gynnsamt tillstånd

I skötselområdet bevaras och utvecklas de tidigare betade gammelskogsmiljöerna med de strukturer som hör till dessa naturtyper. Gamla träd och död ved i olika nedbrytningsstadier och dimensioner är viktiga strukturer. Skogen kan bitvis vara gles med små luckor och kärlväxter typiska för skogsbeten. Solbelysta tallar, både levande och döda, stående i naturligt öppnare miljöer som på hällmarken eller mot gläntor förekommer liksom enstaka grova ekar, stående i mindre luckor. Grova gamla träd förekommer också i andra miljöer som i tätare delar av skogen eller i branter och i blockmark. Lövträd som asp och björk förekommer, bitvis i större mängd. Hålträd är vanliga liksom grova tallar och andra grova träd lämpliga som boplatser för rovfåglar med flera. Även mer slutna och skuggiga partier med tätare stående träd är ett viktigt inslag.

I strandzonen är al bitvis vanlig, och här finns många hålträd och död stående och liggande träd.

Omvälvande störningar i form av till exempel insektsangrepp eller brand kan leda till att mindre delar av skogen under perioder har en annan karaktär. Detta är en del av skogens utveckling.

Rödlistade arter i synnerhet och andra arter i allmänhet, som är knutna till eller beroende av gammelskogsmiljöer med både barrdominerade och lövdominerade luckiga skogar ska så långt som möjligt etableras och fortleva på lång sikt. Även de kvarvarande hävdgynnade och kalkgynnade arterna ska fortleva, om inte bete kan återinföras får andra motsvarande skötselåtgärder utföras.

I skötselområde 2 kan vissa delar komma att bibehålla en tydlig skogsbetesstruktur, särskilt där bete kan komma att återinföras, medan andra delar kan komma att utvecklas mot mer naturskogsartad skog utan betesprägel.

Skötselåtgärder hela område 2

- Återinfört bete med nöt, även sambete med får, är positivt i hela området.
- Mager tallhällmark och surdråg lämnas helt utan åtgärder, vilket även gäller strandbårder med medelålders-äldre al.
- Avbränning i mindre delar på öar där ljunghotar att växa in i partier med gräsmark och hävdgynnad flora. Ljung kan här också ryckas manuellt.

Skötselåtgärder 2a och 2b

- Om områdets luckighet hotas av igenväxning kan avdödning av buskar och plockhuggning av enstaka träd utan naturvärde ske för att upprätthålla luckigheten, områdets flerskiktning får dock inte hotas. Se också ovan under "Generella åtgärder åtgärder i naturvårdsförvaltningen av reservatet" under rubrik "skogsbete".
- Ett antal grovgreniga gamla tallar kan frihuggas från ungt barr (1 till 50 år) som tränger kronan. Välj i första hand sådana tallar som står i naturligt mer öppna miljöer som mot stränder, hällmarker eller luckor i den tidigare betade skogen. Åtgärden utförs på maximalt 50 träd. Frihuggning kan sedan upprepas på samma träd vid behov.
- Död tallved kan skapas genom att ett antal medelålders tallar dödas. Skapa främst torrakor (minst 75%) men även några lågor. Åtgärden utförs på maximalt 50 träd per omgång i två till tre omgångar med cirka fem år emellan. Maximalt får 100 tallar dödas. Inga träd över cirka 120 år dödas. Om brist på död ved råder efter 10 år kan åtgärden ovan göras om på nytt.
- Skada cirka 100 medelålders tallar. Avsikten är att träden ska överleva långsiktigt och utveckla en kådad död ved. Inga träd över 120 år skadas (2a och 2b).
- Om enstaka grov asp, ek eller annat ljuskrävande ädellövträd trängs med unga barrträd (1 till 50 år) kan de unga barrträden dödas. Enbart träd som växer upp i lövträdets krona dödas om inte trädet står vid ett bryn som kan

öppnas något. All död ved lämnas vid åtgärden. Åtgärden kan vid behov upprepas vid behov.

Skötselåtgärder 2c

Åtgärderna i område 2c skiljer sig beroende på om området kommer att ingå i betesfälla med skogsbete som mål, eller om området ska utvecklas mot naturskog utan bete.

Utan bete:

- I ungskogen kan i de talldominerade delarna cirka 10 procent av tallarna skadas med syfte att trädet ska överleva långsiktigt och skapa blottad ved, håligheter mm. Cirka 10 procent av tallen kan också dödas i små grupper för att skapa luckighet och gynna lövträd. Merparten döda träd ska efter åtgärden vara stående.
- I den grandominerad ungskogen kan gran avdödas/avverkas gruppvis till i genomsnitt cirka 50 procent med fokus på att skapa luckighet och gynna lövträd. Större delen kan plockas ut om det kan ske utan att bestånd av gamla träd påverkas negativt och det kan ske utan körskador.

Med bete:

- Restaurering till skogsbete med stor trädslagsblandning av barrträd- och lövträd utifrån långsiktigt mål som anges i skötselområde 1. Även äldre gran ingår i målbilden.

Skötselområde 3, Skötselområden utan bete (bete kan förekomma)

Areal: 70,1 hektar

Naturtyp enligt Natura 2000: i huvudsak 9010 Taiga, 9020 Nordlig ädellövskog, 9080 Ädellövskogsbranter 9180, samt Skär i Östersjön 1621 (2,3 hektar, delen av denna naturtyp på land)

Målnaturtyp: i huvudsak 9010, 9020, 9080, 9180 och 1620

Delområde 3a Talldominerad skog

Areal: 54,8 hektar

Beskrivning

På östra sidan av Risö, öster om Norrängen, reser sig två bergsryggar. Den norra av dem är bevuxen med en gammal tallskog där många av träden är över 150 år med grov pansarbark och kraftigt grenverk. Det förekommer även äldre senvuxen ek samt björk, asp och gran. Flera av granarna är gamla även om de inte är så grova. I delar av området är marken blockrik. Den södra höjden är liknande, dock med lite mer lövträd. Det finns gott om död ved i olika dimensioner och nedbrytningsgrad i områdena. Dessa bergsryggar ligger utanför betesfälla omgivna av skötselområde 2c.

Utefter norra Risös bergiga strand ligger en bergig och något kuperad hållmarkstallskog med rikligt av gamla solexponerade lågor och långsamväxande gamla träd. Den ljusexponerade och torra miljön har goda förutsättningar att hysa

krävande och rödlistade arter ur den lägre faunan. På flera av de gamla träden finns talticka. Området ingår i betesfälla.

På Förö står en bergbunden tallskog där de flesta av träden är över 150 år gamla (Figur 16). Öster om ledningen, som skär i nordostlig-sydvästlig riktning genom ön, är trädåldern över 200 år. Här är marken fuktig med vitmossor. Blåmossa förekommer rikligt över hela området. Död ved hittas både som grövre stammar och klenare.

På den största ön i ögruppen Ormöarna finns centralt på ön en gammal och vidgrenig tallskog. Många av tallarna är gamla och flerstammiga, med grov pansarbark och flera har håligheter. Det förekommer en hel del död ved. Inslaget av yngre tall är dock bitvis relativt stort. Här och där står gammal grov ek.

Figur 16. Gammal vidgrenig tall på västra Förö.

Delområde 3b Löv- och blandsumpskogar och lövlund

Areal: 10,4 hektar

Beskrivning

Skötselområdet utgörs av alsumpskogar (Figur 17), barrsumpskogar och blandsumpskogar med lövdominans. Även triviallövskogar på friskare och torrare marker ingår.

Ett fint exempel på naturtypen barrsumpskog ligger på södra Risö, strax öster om Tjärudden. Den ligger i en djup sprickdal mellan hällmarksberg och har ett rörligt

markvatten som delvis går ytligt. Trädskiktet är högvuxet med gran, tall, björk och klibbal. Lågor finns ställvis i tämligen stor mängd. Dessa har ofta en intressant fuktig, barklös och frilagd kärnved där några mer triviala signalarter växer i större antal. Den i skärgården sparsamt förekommande arten gammelgranslav noterades på ett par granar. Signalarten krusig ulota och talticka noterades även. Sumpskogar med en hög fuktighet är en för skärgården ovanlig naturtyp.

På norra Risö, strax norr om den unga planterade barrskogen, ligger en lövdominerad variationsrik sumpskog. En bit öster om denna, mot Grottnäskrok, ligger också en liten sumpskog med en del lövträd och lite död ved.

På yttre delen av Verholmen på Risö finns en med vass igenvuxen vattensamling från vilken fina alkärstråk sträcker sig åt väster och sydost. Här och var stor grövre asp och ek i kanten. På ek förekommer svavelticka.

Figur 17. Alsumpskog på östra Risö

På norra delen av Yttre ön ligger en liten alsumpskog, det finns en del äldre al men de yngre dominerar. Lite längre åt sydost ligger ett ännu en alsumpskog med omgivande fuktig mark. Den har karaktären av ett i igenväxning skogsbete av buskstjärnblommetyp. Här förekommer även ek i 150 års ålder, tall cirka 180 år och gamla cirka 100 åriga björkar. I buskskiktet märks slån och nypon. Området är flerskiktat. Ytterligare längre söderut på Yttre ön ligger en liten sumpskog med ek, al och björk. Även sälj förekommer. Träden är medelgrova och det finns lite död ved.

Delområde 3c Vassområde

Areal: 2,5 hektar

Beskrivning

Skötselområdet består av vassar, ofta kantar de en havsstrandäng, mer eller mindre utvecklad. Exempel på lite mer utbredda vassområden är kring Maren på nordöstra Risö. Vassen där är viktig för att förhindra uppgrumling av betande djur eller av hårda västliga vindar. Vassen fungerar som ett filter och skyddar den känsliga undervattensvegetationen i Maren. Söder om Östantillviken ligger ett utbrett vassområde. Där förekommer några mindre vassomgärdade laguner, även de viktiga för känslig vegetation, fisk och fågel. Andra exempel på vassområden är mellan Risö och Verkholmen, söder om Stora Vassa samt mellan Gangelholmen och Stora Uggelholmen i reservatet södra delar.

Utbredningen på vassområdena kan variera beroende av bland annat betestryck och vattenstånd. Skötselområdenas gränser mot andra skötselområden är därför inte exakta.

Delområde 3d I huvudsak kala skär

Areal: 2,3 hektar

Beskrivning

Inom reservatet finns ett större antal små skär. De flesta saknar träd och buskar men på en del lite större finns en del små träd och buskar.

Bevarandemål och gynnsamt tillstånd

Skötselområde 3a och 3b har höga naturvärden knutna till de gamla barr- och blandskogsmiljöerna samt sumpskogarna med de strukturer som hör till dessa naturtyper. Gamla träd och död ved i olika nedbrytningsstadier och dimensioner är viktiga strukturer. Hålträd är vanliga liksom grova tallar och andra grova träd lämpliga som boplatser för rovfåglar med flera. Solbelysta tallar, både levande och döda, stående i naturligt öppnare miljöer som på hållmarken eller i strandkanter, är ett viktigt inslag (3a). I strandkanten förekommer även solbelyst, levande och död al (3b). Löv ska i framtiden finnas inblandat i skogen bitvis som ett betydande inslag (3a och 3b) eller som kan dominera (3b). Hydrologin är naturlig.

Vassområden (3) förekommer, mer eller mindre tätvuxna. En del med små laguner viktiga för ryggradslösa djur, fisk och fågel. Vassområdenas utbredning varierar beroende på bland annat betestryck. I vassområden i reservatet förekommer för biotopen typiska fågelarter som rörsångare.

De små skären är i huvudsak fria från högre vegetation som större träd eller buskar. Vissa skär är häckplatser för fisk- och silvertärna, måsfåglar, änder och vadare.

Omvälvande störningar i form av till exempel insektsangrepp eller brand kan leda till att hela eller delar av skogarna i skötselområdet under perioder har en annan

karaktär. Detta är en del av skogens utveckling.

Rödlistade arter i synnerhet och andra arter i allmänhet, som är beroende av skötselområdenas naturtyper, ska så långt som möjligt fortleva på lång sikt och helst öka i utbredning eller populationsstorlek.

Skötselåtgärder hela område 3

Skötselområde 3a och b

- Död tallved kan skapas genom att ett antal gamla tallar dödas. Skapa främst torrakor men även lågor. Åtgärden utförs på maximalt 50 träd per omgång i två till tre omgångar med cirka fem år emellan. Maximalt får 100 tallar dödas. Inga träd över cirka 120 år dödas. Om brist på död ved råder efter 10 år kan åtgärden ovan göras om på nytt.
- Skada cirka 100 gamla tallar. Avsikten är att träden ska överleva långsiktigt och utveckla en kådad död ved. Inga träd över 120 år skadas.
- Om enstaka grov asp, ek eller annat ljuskrävande ädellövträd trängs med unga barrträd (1 till 50 år) kan de unga barrträden dödas. Enbart träd som växer upp i lövträdets krona dödas. All död ved lämnas vid åtgärden. Åtgärden kan vid behov upprepas vid behov.

Skötselområde 3c

- Om vassen hotar att växa in i havsstrandängen kan den slås. Spara dock vassbård mot laguner.

Skötselområde 3d

- röjning av buskar och sly vid behov.

Delområde 4 Marina livsmiljöer

Areal: 582,4 hektar

Naturtyp enligt Natura 2000: 1150 – Laguner (1,6 hektar); 1160 – Stora vikar och sund (129 hektar); 1179 – Rev (6,4 hektar); 1622 – Skär i Östersjön (59 hektar för delen i vattenområde)

Målnaturtyper: minst arealer som ovan.

Beskrivning

Skötselområdet är indelat i två delområden. Större delen av reservatets vattenområde, från grunda vegetationstäckta bottnar och musselbankar till djupare mjukbottnar ingår i skötselområde 4a. De två lagunerna, Maren och lagunen i vassområdet i inre Östantillviken ingår i skötselområde 4b.

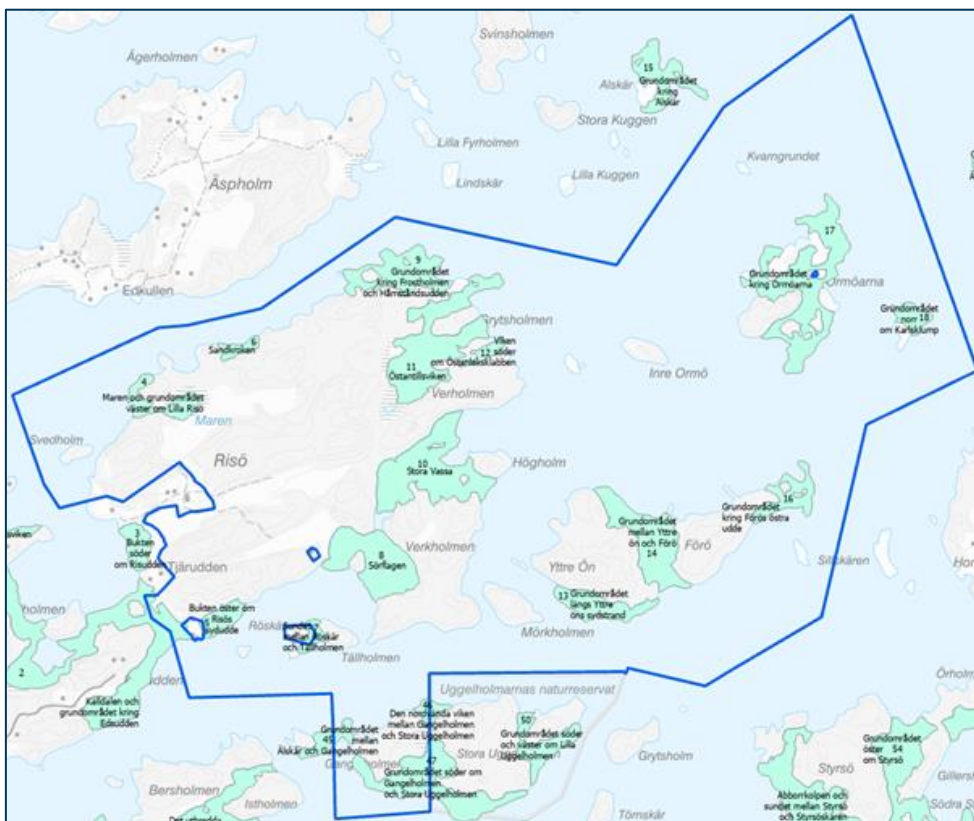
Delområde 4a Öppna vattenområden

Areal: 580,8 hektar

Inom skötselområde 4a finns flera olika marina särskilda bevarandevärden. Ett är de grunda bottenarna med tät undervattensvegetation bestående av både alger och

kärlväxter. Vegetationens strukturbildande funktion och den mångfald av arter som nyttjar den täta vegetationen gör att områden har ett högt naturvärde. Men även vegetationen i sig, med flera rödlistade arter och naturvårdsarter har ett naturvärde. Även ålgräsängar, tätare bestånd av ålgräs, är ett särskilt bevarandevärde. Ett annat särskilt bevarandevärde är de områden där revbildande blåmusslor förekommer, vilka oftast finns på djupare bottenar. Grundområden med höga marina naturvärden och täta vegetationsbälten visas på Figur 18 nedan.

Vid inventering har områden med tät vegetation, som täcker mer än 25 procent av botten och är mer än 1 hektar stora, identifierats och beskrivits. Dessa områden täcker drygt 85 hektar, vilket utgör en stor del av de grunda bottenarna ner till cirka 6 meters djup. De finns beskrivna i appendix 1.

Figur 18. Kartan visar marina naturvärden på grunda bottenar inom reservatet. Numren återfinns i den detaljerade beskrivningen i appendix 1.

De är beväxna med tät undervattensvegetation av kärlväxter eller makroalger som till exempel frilevande blåstång, borstnate, axslinga som är de vanligaste arterna inom grundområdena. Men även ålnate, nating, ålgräs, östersjösallad och sudare var ställvis vanliga. Undervattens-ängarna är viktiga som substrat och livsområde för ryggradslösa djur, fisk och fågel och spelar en stor roll för livet i Östersjön.

Den täta bältesbildande vegetationen sträcker sig ner till mellan 3,8 och nästan 7 meters djup i reservatet. Det djupaste växtsamhället ligger i sundet mellan Yttre

ön och Förö där den bältesbildande vegetationen växer ner till 6,7 meters djup, vilket är en ovanligt djup utbredning för Östergötland. Bukten på sydvästra Risö, väster om gården, har ett betydligt grundare växtsamhälle. Där sträcker sig den bältesbildande vegetationen bara ner till 3,8 meters djup. I bukten finns flera bryggor vilket medför motorbåtstrafik över grunda bottenar. Detta kan vara en förklaring till den ringa djuputbredningen.

Stora delar av bottenarna inom delområdet består av sand men inslaget av finsediment är nästan lika stor. Hårdbotten i form av häll, block och sten är vanligast intill stränderna. I sundet mellan Risö och Stora Strömskär är vattnet strömt och botten består av sand och grus.

Figur 19. Ålgräs förekommer på ett antal platser inom reservatet. Det största beståndet ligger norr om Karlsklump.

Ålgräs (Figur 19) är en marin fröväxt som minskat kraftigt under senare årtionden i Östersjön och västerhavet. Tätvuxna ålgräsbestånd är mycket viktiga för livet i havet. Växtens kraftiga rotsystem binder sedimentet och förhindrar grumlig och lagrar också stora mängder kol. Bland de långa bladen trivs många ryggradslösa djur och fisk. Ålgräs är klassad som sårbar (VU). Det förekommer ålgräs på ett antal platser inom reservatet. Ålgräsängar finns norr om Håmståndsudden på norra Risö, nordost om Förö, kring Ormöarna och norr om Karlsklump som ligger sydost om Ormöarna. Ålgräsängen norr om Karlsklump är den största inom reservatet (Figur 21).

Andra känsliga och lite ovanligare arter är kransalgen grönträfse som växer i täta bestånd i viken söder om Gangelholmen. Naturvårdsarten knoppslinga (Figur 20) förekom bland annat i Östantillsviken och inre norra delen av Sörflagen, mellan Risö och Gangelholmen.

Störningskänsliga arter som förekommer inom reservatet är förutom ålgräs och grönsträfsse, sudare och nating. Om de arterna växer grundare än cirka 2,5 meter är de särskilt känsliga för störningar som till exempel av uppgrumling av snabbkörande propellerbåtar. På karta i Figur 22 finns områden med störningskänslig flora grundare än 2,5 meter.

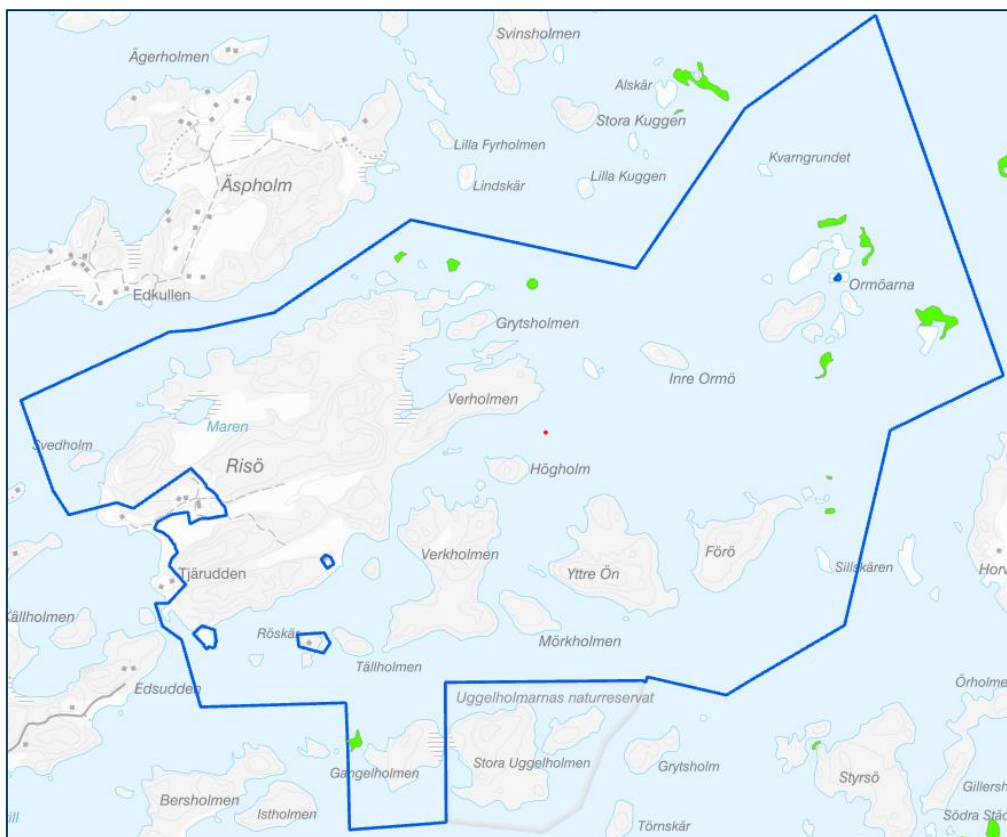
Grundområden som idag inte har tillräckligt tät strukturbildande vegetation eller är tillräckligt stora (>1 hektar) ingår även de inom skötselområde 4a. På sikt kan förhoppningsvis vegetationens täckningsgrad öka och även bältesbildande vegetation växta djupare.

Figur 20. Knoppslinga förekommer på några platser inom reservatet, bland annat sydväst om Gangelholmen.

I skötselområde 4a ingår även djupare bottnar där ingen eller mycket gles vegetation förekommer. De djupa vegetationsfria bottarna har dock även det en stor betydelse för bland annat musselätande fågel då delar av botten täcks av revbildande blåmusslor. Revbildande blåmusslor, med en täckningsgrad på över 10 procent, är även de ett särskilt bevarandevärde, och även en natur 2000-naturtyp.

Ännu djupare, i finsedimentbottarna, finns många andra arter av ryggradslösa djur som till exempel havsborstmaskar. Dessa bottnar är också viktiga för livet i Östersjön.

Figur 21. De gröna områdena visar var områden med ålgräs med en täckningsgrad på mer än 10 procent återfinns. Största ålgräsängen i reservatet finns längst in öster vid Karlsklump.

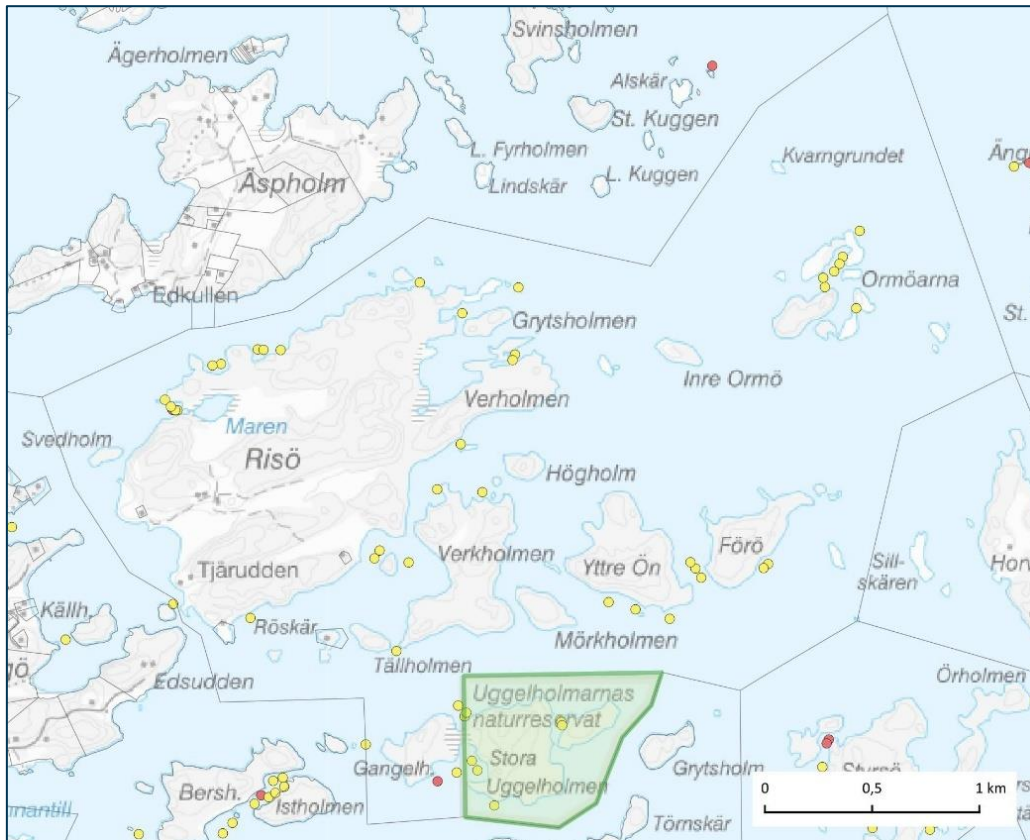
Delområde 4b Laguner

Areal: 1,6 hektar

Beskrivning

Skötselområde 4b består av två laguner, Maren (Figur 23) och inre delen av Östantillviken (Figur 24).

Maren, vid Risös nordvästra udde, är en så kallad gloflada som endast har en smal vassbevuxen öppning mot havet utanför. Botten utgörs av finsediment och vegetationen är omväxlande med glesa och täta partier av vegetation som domineras av axslinga. I Maren påträffades även små bestånd av havsnajas. Kransalgerna rödsträfsse och raggsträfsse (NT) har också påträffats i glofladan dock bara i små förekomster.

Figur 22. Punkter med störningskänslig vegetation på djup mindre än 2,5 meter. Gul färg markerar 5–24 procents sammanlagd täckningsgrad, röd färg minst 25 procent.

I skötselområdet ingår även en vasslagun i inre delen av Östantillviken på Risös nordöstra del. Den är bevuxen med gles undervattensvegetation.

Bevarandemål och gynnsamt tillstånd

De marina grundområdena är bevuxna med tät habitatbyggande vegetation och utgör värdefulla lokaler för ryggradslösa djur, fisk och fågel. Undervattensvegetationen minskar inte utan bör öka i utbredning. Störningar från motorbåtstrafik som rör om sedimenten ska vara obefintlig eller mycket liten.

De djupa bottenarna innehar stora och välmående populationer av ryggradslösa djur som blåmusslor och andra djur som lever i de djupa mjukbottenarna.

Ingen muddring eller annan negativ påverkan på bottenarna förekommer. Den negativa påverkan från fartygssvall ska vara liten. Den marina miljön är skyddad från ingrepp som riskerar att missgynna området växt- och djursamhällen. De djupare delarna av bottenarna innehåller en rik mångfald av ryggradslösa djur. Blåmusslor förekommer bitvis i högre tätheter.

Rödlistade arter i synnerhet och andra arter i allmänhet, som är knutna till eller beroende av naturtyperna, ska så långt som möjligt fortleva på lång sikt och helst öka i utbredning eller populationsstorlek.

Figur 23. Lagunen Maren på nordvästra Risö. Foto med tillstånd från Lantmäteriet: LM2022/056313.

Skötselåtgärder

- Åtgärder för att gynna rovfiskbestånden får genomföras under förutsättning att det inte påverkar övriga naturvärden negativt.
- Om störningskänslig vegetation riskerar att påverkas negativt av snabb motorbåtstrafik kan hastighetsbegränsningar eller förbud mot motorbåtstrafik och ankring utredas. Vattenområden i lagunen i ögruppen Ormöarna är här ett område som bör prioriteras.

Delområde 5 Åkermark

Areal: 16,9 hektar

Beskrivning

På Risö finns ett antal åkrar som ligger i östvästlig riktning mellan skogsbeklädda höjder. Det är Norrmanstjappan som ligger strax sydväst om Maren och Norrängen öster om Maren. Sörängen som ligger söder om gården på ön sträcker sig vidare åt nordost. Åkrarna brukas med vallodling och/eller bete.

Bevarandemål och gynnsamt tillstånd

Åkrarna ska i första hand hållas öppna genom vallodling eller annan odling. Om brukandet inte kvarstår kan åkerytorna istället bidra till att förstärka naturbetesmarksvärden och de lövträdsvärden som finns i angränsande mark. Blommande och bärande träd och buskar gynnas. Målet är att det skapas en mosaikartad struktur tillsammans spontant föryngrade och eventuellt planterade

lövträd. Bete är positivt.

Skötselåtgärder

- Åkrarna brukas.
- Åkerbryn får hållas röjda i den omfattning som behövs.
- Bete får förekomma och kan ersätta åkerbruk om detta upphör.
- Om varken åkerbruk eller bete kan upprätthållas kan området få utvecklas till lövskogslund genom spontan etablering och/eller planteringar.

Skötselområde 6, Anordningar för friluftsliv

Beskrivning

I dag finns förutom sopmaja och dass vid naturhamnen på Östanleksklubben på norr Risö samt på Ormörna i reservats östra del inga anordningar för friluftslivet. Dessa finns markerade på karta i Figur 9a och 9b.

Figur 24. Östantillviken med naturhamnen på Verkholmsskären. Bilden är tagen från sydväst. Foto med tillstånd från Lantmäteriet: LM2022/056313.

Bevarandemål och gynnsamt tillstånd

Informationen i området är lättillgänglig och bidrar till och förhöjer upplevelsen av besöket. Informationen bidrar till att syftet med områdesskyddet uppnås. Områdets friluftslivsanläggningar är i gott skick och underlättar för besökare att uppleva området. Reservatets gräns är tydligt markerad.

Skötselåtgärder:

- Uppsättning av informationstavlor (bland annat vid befintliga utedass).

- Eventuell anläggning av ytterligare friluftsanordningar kan bli aktuella som till exempel grillplatser, rastbord och leder.
- Underhåll av reservatsområdets gränsmarkering och friluftsanordningar.

Friluftslivsanordningar ska planeras så att häckplatser för störningskänsliga fågelarter minimeras. Här kan nämnas rovfåglar, vadare, tärnor och simfåglar.

Sammanfattning och prioritering av planerade skötselåtgärder

Tabell 2. Underlag och stöd för förvaltaren vid planering av åtgärder såväl lokalt i reservatet som regionalt i länet. De ekonomiska resurserna utgör en begränsande faktor för verksamheten, vilket innebär att förvaltaren måste prioritera mellan åtgärder i länets alla reservat. Prioritet är indelat i 1 till 3, utifrån hur viktigt det är att genomföra för att nå bevarandemålen.

Skötselåtgärd	Skötselområde	När	Prioritet
Unga träd röjs vid behov	1, 2	Vid behov	1
Bete	1, (2, 5)	Årligen	1
Framtagande av informationsskylt		2027	1
Frihugga gamla lövträd	1, 2, 3	Vid behov	1
Utveckla brynmiljöer	1, 2, 5	Vid behov	2
Åtgärder för att skapa död ved	1, 2, 3	2026-2030	2
Veteranisering	1, 2, 3	2026-2010 utvärdera sedan vart 5:e år	2
Bruka åkermark	5	Återkommande	2
Avdödning av ungt barr	2	2026-2030	3
Sätta upp holkar i reservatet	Hela reservatet	2026-2030	3
Igenläggning av dike om möjlighet finns	Där behov kan finnas	Efter särskild utredning	1-3
Åtgärder riktade mot att motverka invasiva arter	Hela reservatet	Vid behov	2
Friluftslivsanordningar: underhåll av befintliga och eventuella nyanläggningar	Hela reservatet	Vid behov	2
Forn- och kulturlämningar. Säkerställa bevarande genom exempelvis borthuggning av sly som riskerar att förstöra lämningar	Hela reservatet	Vid behov	2
Naturvårdsbränning	1, 2, 3	Vid behov efter 2040	3

Jakt

Jakt är tillåten inom hela reservatet. Vid jakt får jakthund användas. Undantag från reservatets säger: "Föreskrifterna ska inte heller utgöra hinder för uppförande och

underhåll av upp till 10 jaktorn av sedvanligt slag. Den exakta placeringen av torn med etablering av eventuella siktgator bestäms i avstämning med reservatsförvaltaren för att inte känslig vegetation eller fauna ska komma till skada. Siktgator får underhållsröjas från igenväxning av träd och buskar med stammar och grenar mellan 0 och 10 centimeter i diameter.”

Utmärkning av reservatets gräns

Utmärkning av reservatsgränsen ska utföras av naturvårdsförvaltaren enligt Naturvårdsverkets anvisningar och underhålls vid behov.

Tillsyn

Länsstyrelsen är ansvarig för tillsyn av reservatet.

Dokumentation och uppföljning

Uppföljning av skyddade områden är nödvändigt för att effektivisera och förbättra naturvårdsarbetet i skyddade områden. Uppföljning i skyddade områden ska alltid vara kopplad till syftet med det skyddade området. Uppföljningen ska ligga till grund för revidering av skötselplanen.

Inventeringar

Inga särskilda inventeringar planeras i dagsläget inom reservatet.

Uppföljning

Uppföljning av bevarandemål

Uppföljningen ska ske enligt en för länet beslutad uppföljningsplan som anger målindikatorer, tröskelvärden och metodik kopplade till bevarandemålen för olika naturtyper och arter. Uppföljningsplanen ska hållas uppdaterad av Länsstyrelsen. Uppföljningsplanen ska ha sin utgångspunkt i den regionala uppföljningsplanen för Östergötland och genomförs enligt gällande nationella riktlinjer.

Dokumentation av skötselåtgärder

Alla skötselåtgärder som utförs inom naturreservatet ska dokumenteras skriftligt. Mer omfattande åtgärder ska även fotodokumenteras. I dokumentationen ska framgå vilka åtgärder som genomförts och när de genomfördes, samt vem som utförde åtgärden. Strukturella beståndsförändringar efter storskaliga störningar ska alltid följas upp.

Finansiering av naturvårdsförvaltningen

Alla i planen redovisade åtgärder bekostas av offentliga medel. Även andra finansärer, exempelvis fonder eller stiftelser, kan bli aktuella. Dessa medel ska i så fall administreras av Länsstyrelsen.

**Länsstyrelsen
Östergötland**

www.lansstyrelsen.se

Appendix 1

Detaljerad beskrivning av de marina naturvärden vegetationsklädda grunda bottenar.

Grundområden kring sydvästra Risö (nr 2, 3)

Sundet mellan Lilla och Stora Strömskär (nummer 2 på figur 1), på Risös sydvästra sida, är strömt. Bottensubstratet består av sand och grus. Vegetationen domineras av borstnate, axslinga och löslevande blåstång. Blåmusslor är vanliga och täcker som mest upp emot 25 procent av botten. Av naturvårdsarter och störningskänsliga arter förekommer nating i norra delen av sundet. Strax nordväst om sundet och Tjärudden finns i bukten ett utbrett grundområde där tät vegetation växer ner till nästan 4 meters djup (nummer 3 på figur 1). Botten domineras av finsediment men det finns även hårbotten i form av håll och sten. Löslevande och fastsittande blåstång är vanlig men axslinga och borstnate dominerar. Av arterna som hittades är sudare störningskänslig. Längre söderut, strax öster om Risös sydudde ligger ett annat marint naturvärde. Botten domineras av finsediment, men även sand förekommer frekvent. Undervattensvegetationen är ovanligt tät och täcker nästan hela botten och sträcker sig till 5,9 meters djup. Vilket är ovanligt djupt. Karaktärsarter var löslevande blåstång, ålnate och borstnate men även axslinga och sudare var relativt vanliga. Av arterna som hittades är sudare störningskänslig.

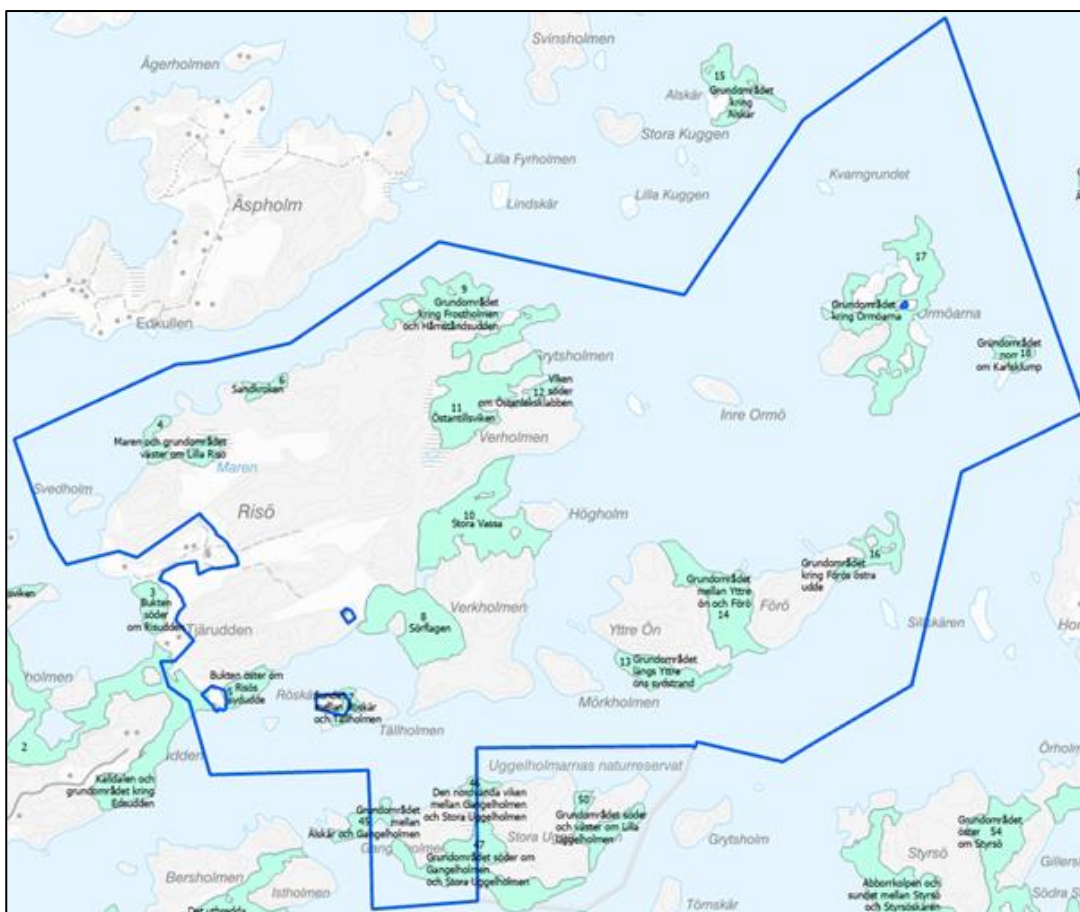
Grundområden kring nordvästra Risö (nr 4, 6):

Maren och grundområdet väster om Lilla Risö nummer 4 på figur 1) ligger på nordvästra Risö. Maren är en så kallad gloflada som endast har en smal vassbevuxen öppning mot havet utanför. Botten utgörs av finsediment och vegetationen är omväxlande gles och tät. I Maren påträffades små bestånd av havsnajas. Vid tidigare inventeringar har även kransalgerna rödsträfsse och raggsträfsse (NT) påträffats i glofladan. Vegetationen utanför Maren går nästan ner till 5 meter och karaktärsarter var löslevande blåstång och ålnate men även små bestånd av den störningskänsliga naturvårdsarten nating påträffades.

Strax öster om Lickersholmen ligger en nordvänd bukt. Här har ett litet naturvärdesobjekt avgränsats (nummer 6 på figur 1). Botten domineras av finsediment, men här finns även spridda förekomster av sand samt sten och block. Habitatbyggande undervattensvegetation täckte omkring 58 procent av botten och hittades i bältesbildande tätheter ner till 5,3 meters djup. Karaktärsarter var löslevande blåstång, men även borstnate, ålnate och sudare påträffades. Av arterna som hittades är sudare störningskänslig.

Grundområden kring norra Risö och i naturhamnen på nordöstra Risö (nr 9, 11, 12)

Grundområdet kring Frostholmen och Håmståndsudden ligger utefter Risös nordligaste strand (nummer 9 på figur 1). Här har ett nästan sju hektar stort naturvärdesobjekt avgränsats. Botten domineras av finsediment, men även sand är vanligt förekommande. Habitatbyggande undervattensvegetation täckte omkring 75 procent av botten, vilket är en ovanligt tät vegetation, och hittades i bältesbildande tätheter ner till 5,6 meters djup. Karaktärsarter var löslevande blåstång men även borstnate, axslinga och ålgräs (VU) påträffades. Av arterna som hittades är sudare och ålgräs störningskänsliga. Ålgräs är även en naturvårdsart

Figur 1. Kartan visar de marina naturvärden vegetationsklädda grunda bottenar inom reservatet. Numren återfinns i beskrivning ovan. Länsstyrelsen har bedrivit yngelprovfiske i bland annat anslutning till områdena 4 och 10.

Grundområdet Östantillsviken omfattar även den lilla viken Grottnäskrok och grundområdet kring Grytsholmen nummer 11 på figur 1). I området förekommer mycket båttrafik och de skyddade stränderna är en mycket populär naturhamn. Trots båttrafiken finns en hel del vegetation på botten. Botten domineras helt av finsediment men även sand förekommer, speciellt i sunden. Habitatbyggande undervattensvegetation täckte omkring 33 procent av botten och hittades i bältesbildande tätheter ner till 5,7 meters djup. Karaktärsarter var löslevande blåstång, ålnate och löslevande fintrådiga grönalger, men även knoppslinga förekom och ålgräs (VU) påträffades i östra delen av området, utanför själva viken. Av arterna som hittades är sudare, ålgräs och nating störningskänslig. Knoppslinga, nating och ålgräs är naturvårdsarter.

Strax söder om Östantillsviken ligger en nordostvänd vik (nummer 12 på figur 1) med en tät undervattensvegetation som täckte nästan 60 procent av botten och hittades i bältesbildande tätheter ner till 4,5 meters djup. Botten domineras helt av sand, med ett litet inslag av sten. Karaktärsart var löslevande blåstång, men även östersjösallad och löslevande fintrådiga grönalger var vanliga. Av arterna som hittades är sudare störningskänslig.

Stora Vassa och norra Sörflagen (8, 10)

Sörflagen ligger utefter Risös sydöstra strand, mellan Risö och Verholmen, kring den

lilla ön Aspholmen (nummer 8 på figur 1). Här har ett 8,6 hektar stort naturvärdesobjekt avgränsats. Botten domineras av finsediment, men sand är också vanligt förekommande. Habitatbyggande undervattensvegetation täckte omkring 80 procent av botten, vilket är en ovanligt tät vegetation, och hittades i bältesbildande tätheter ner till 4,1 meters djup. Karaktärsarter var borstnate, men även löslevande blåstång, axslinga och ålnate var vanliga. Även den lite ovanliga naturvårdsarten knoppslingan förekom. Av arterna som hittades är nating och sudare störningskänslig.

Norr om Sörflagen ligger Stora Vassa (nummer 10 på figur 1). Här har ett 12 hektar stort naturvärdesobjekt avgränsats. Botten domineras av sand, men här noterades även finsediment. Habitatbyggande undervattensvegetation täckte omkring 61 procent av botten och hittades i bältesbildande tätheter ner till 5,8 meters djup. Karaktärsarter var löslevande blåstång, näckhår och andra fintrådiga löslevande grönalger, men även bortsnate, ålnate och hjulmöja påträffades. Av arterna som hittades är sudare störningskänslig.

Sundet väster om Tällholmen (nr 7)

Sundet mellan Röskär och Tällholmen (nummer 7 på figur 1) ligger strax söder om den stora ön Risö. Här har ett 1,1 hektar stort naturvärdesobjekt avgränsats. Botten domineras av finsediment, men även sand är vanligt förekommande och här noterades även spridda förekomster av sten och block. Habitatbyggande undervattensvegetation täckte omkring 75 procent av botten, vilket är en ovanligt tät vegetation, och hittades i bältesbildande tätheter ner till 5,9 meters djup. Karaktärsarter var löslevande blåstång och utbredda mattor av löslevande fintrådiga grönalger axslinga samt ålnate men även axslinga och ålnate var vanligt förekommande.

Kring Yttre ön och Förö (nr 13, 14, 16)

Utefter Yttre öns södra strand finns ett grundområde med höga naturvärden (nummer 13 på figur 1) som är nästan 4 hektar stort. Botten domineras av sand, men ett större inslag av finsediment noterades också. Habitatbyggande undervattensvegetation täckte omkring 43 procent av botten och hittades i bältesbildande tätheter ner till 6,1 meters djup. Detta innebär att vegetationen hade en ovanligt stor djuputbredning. Karaktärsart var löslevande blåstång, men även borstnate, sudare och löslevande fintrådiga grönalger var förhållandevis vanliga. Av arterna som hittades är sudare störningskänslig.

Mellan Yttre ön och Förö ligger ett utbrett grundområde med höga naturvärden (nummer 14 på figur 1). Området är 8,0 hektar stort. Botten domineras av sand men även finsediment förekom i delar av området. Habitatbyggande undervattensvegetation täckte omkring 50 procent av botten och hittades i bältesbildande tätheter ner till 6,7 meters djup, vilket är ovanligt djupt och det djupaste vegetationsbältet som hittats inom reservatet. Karaktärsarter var löslevande blåstång men även östersjösallad och borstnate var vanligt förekommande. Av arterna som hittades är sudare störningskänslig. Vitstjälksmöjan var den enda naturvårdsarten som hittades.

Nordost om Förös norra udde ligger ett grundområde med höga naturvärden. (nummer 16 på figur 1). Naturvärdet är 3,1 hektar stort. Botten domineras av sand, men även finsediment förekommer och här noterades även spridda förekomster av grus, sten och block. Habitatbyggande undervattensvegetation täckte omkring 35 procent av botten och hittades i bältesbildande tätheter ner till 4,8 meters djup. Karaktärsarter var borstnate samt löslevande fintrådiga grönalger, men även ålgräs (VU) och axslinga var vanligt förekommande. Av arterna som hittades är sudare och ålgräs störningskänsliga.

Ormöarna (nr 17, 18)

Grundområdet kring Ormöarna ligger i östra delen och här har ett område med höga marina naturvärden avgränsats (nummer 17 på figur 1). Området är cirka 13,3 hektar stort. Botten domineras av sand och finsediment, men här noterades även spridda förekomster av sten, block och häll. Habitatbyggande undervattensvegetation täckte omkring 50 procent av botten och hittades i bältesbildande tätheter ner till 5,8 meters djup. Karaktärsarter var löslevande blåstång och borstnate, men även ålgräs (VU) och östersjösallad var förhållandevis vanliga. Av arterna som hittades är ålgräs och sudare störningskänslig. Ålgräs är också en naturvårdsart.

Strax öster om ögruppen Ormöarna ligger en liten kobbe vid namn Karlsklump. Norr om Karlsklump breder ett mindre grundområde ut sig med höga marina naturvärden (nummer 18 på figur 1). Botten domineras av sand, men här noterades även sten, block och häll. Habitatbyggande undervattensvegetation täckte omkring 45 procent av botten och hittades i bältesbildande tätheter ner till 5,0 meters djup. Karaktärsarter var ålgräs (VU) och borstnate, men även axslinga och hårsärv var relativt vanliga. Av arterna som hittades är ålgräs och sudare störningskänsliga. Ålgräs är också en naturvårdsart. Ålgräsängarna kring Karlsklump tillhör de största inom naturreservatet.

Väster om Uggelholmarn (nr 4, 45, 47)

Mellan Älskär och Gangelholmen i södra delen av naturreservatet ligger ett mindre marint naturvärde (nummer 45 på figur 1). Den större delen ligger utanför reservatet och delen inom reservatet är drygt en halv hektar. Botten domineras av sand, men även finsediment är vanligt förekommande. Habitatbyggande undervattensvegetation täckte omkring 50 procent av botten och hittades i bältesbildande tätheter ner till 5,0 meters djup. Karaktärsarter var ålgräs (VU) och axslinga, men även löslevande blåstång och borstnate var vanliga. Av arterna som hittades är ålgräs och sudare störningskänsliga. Ålgräs är också en naturvårdsart.

I den nordvända viken mellan Gangelholmen och Stora Uggelholme ligger ett litet marint naturvärde (nummer 4 på figur 1). Endast en del av det ligger inom reservatet. Arean är drygt en halv hektar. Botten domineras av sand, men här noterades även spridda förekomster av häll. Habitatbyggande undervattensvegetation täckte omkring 60 procent av botten och hittades i bältesbildande tätheter ner till 4,7 meters djup. Karaktärsarter var borstnate, löslevande blåstång och löslevande fintrådiga grönalger, men även axslinga och ålnate var vanliga. Av arterna som hittades är sudare störningskänslig.

Söder om Gangelholmen och Stora Uggelholmen ligger ett större marint naturvärde (nummer 47 på figur 1) där ungefär hälften, drygt fyra hektar, ligger inom reservatet. Botten domineras av finsediment men även sand är vanligt förekommande och spridda förekomster av häll. Habitatbyggande undervattensvegetation täckte omkring 85 procent av botten och hittades i bältesbildande tätheter ner till 5,4 meters djup. Karaktärsarter var löslevande blåstång, borstnate, ålnate och näckhår men även axslinga och grönsträfsa var relativt vanliga. Av arterna som hittades är grönsträfsa, nating och sudare störningskänsliga. Grönsträfsa, nating och vitstjälksmöja är naturvårdsarter.

2025-11-12

Bilaga 5. Du kan överklaga beslutet

Om du inte är nöjd med länsstyrelsens beslut, kan du skriftligen överklaga beslutet hos regeringen.

Hur överklagar jag beslutet?

Länsstyrelsen måste pröva att överklagandet har kommit in i rätt tid, innan det skickas vidare tillsammans med handlingarna i ärendet. Därför ska du lämna eller skicka din skriftliga överklagan till Länsstyrelsen Östergötland antingen via e-post; ostergotland@lansstyrelsen.se, eller med post; Östgötagatan 3, 581 86 Linköping.

Tiden för överklagande

Ditt överklagande måste ha kommit in till länsstyrelsen **inom tre veckor från den dag du fick del av beslutet**. Om det kommer in senare kan överklagandet inte prövas. I ditt överklagande kan du be att få ytterligare tid till att utveckla dina synpunkter och skälen till att du överklagar. Sedan är det regeringen som beslutar om tiden kan förlängas.

Parter som företräder det allmänna ska ha kommit in med sitt överklagande **inom tre veckor från den dag då beslutet meddelades**.

Ditt överklagande ska innehålla

- Vilket beslut som överklagas, beslutets datum och diarienummer,
- hur du vill att beslutet ska ändras, samt
- varför du anser att länsstyrelsens beslut är felaktigt.

Om du har handlingar som du anser stödjer din överklagan så bör du bifoga kopior på dessa. Kontakta länsstyrelsen i förväg om du behöver bifoga filer som är större än 15 MB via e-post.

2025-11-12

Ombud

Om du anlitar ett ombud som sköter överklagandet åt dig ska ombudet underteckna skrivelsen, bifoga en fullmakt i original från dig samt uppge sitt eget namn, adress och telefonnummer.

Behöver du veta mer?

Har du ytterligare frågor kan du kontakta länsstyrelsen via e-post, ostergotland@lansstyrelsen.se. eller via växeltelefonnummer 010-223 50 00. Ange diarienumret för detta ärende. Numret finns uppe till höger på första sidan.